

Vestens intervensjon i Afghanistan

– bakgrunn, praksis, fortsettelse

Helge Lurås

NUPI Working Paper 765

Publisher: Norwegian Institute of International Affairs
Copyright: © Norwegian Institute of International Affairs 2009
ISBN: 978-82-7002-251-9

Any views expressed in this publication are those of the author. They should not be interpreted as reflecting the views of the Norwegian Institute of International Affairs. The text may not be printed in part or in full without the permission of the author.

Visiting address: C.J. Hambros plass 2d
Address: Postboks 8159 Dep.
0033 Oslo
Internet: www.nupi.no
E-mail: pub@nupi.no
Fax: [+ 47] 22 36 21 82
Tel: [+ 47] 22 99 40 00

Vestens intervensjon i Afghanistan

- bakgrunn, praksis, fortsettelse

Helge Lurås

Sammendrag

USA er den ledende og drivende kraft i intervensjonen i Afghanistan. Energien i intervensjonen er uløselig knyttet til 'sjokket' ved 11. september. Oppfatningen av årsak, intensjon og kapasitet i islamsk neofundamentalisme er avgjørende for å bestemme rasjonale bak den fortsatte intervensjonen i landet. Fokuset på terrorisme tjener sosiale og politiske funksjoner innen den vestlige verden som ikke er relatert til trusselen fra al-Qaida.

Treningsleirene i Afghanistan på 1990-tallet var av vital betydning. En reetablering av slik infrastruktur i Afghanistan (eller et annet sted) vil utvilsomt gi al-Qaida økt kapasitet og dermed utgjøre en sikkerhetsrisiko for Vesten. Spørsmålet er imidlertid om Taliban er i stand til å få kontroll over og holde store territorier i Afghanistan selv om vestlige styrker trekker seg ut, og dernest om Taliban nødvendigvis ville tillatt tilsvarende treningsleire å bli etablert, og i hvilket omfang. Det er ingen automatikk i dette. Det finnes også alternative metoder for å forstyrre en eventuell oppblomstring av slike leirer enn regelrett militær okkupasjon.

Intervensjonen i Afghanistan har utviklet dynamikk og også målsettinger og konsekvenser som er til dels uavhengige av eventuelle endringer i trusselpersepsjonen overfor neofundamentalistisk islam. Afghanistan har utviklet seg til et statsbyggings- og velferdsprosjekt. De grunnleggende drivkreftene bak Vestens engasjement er å finne i de vestlige land selv. Det er sannsynlig at de innenrikspolitiske omstendighetene i Vesten muliggjør et fortsatt militært og politisk engasjement i Afghanistan, i det minste i de neste få år. Den voksende skepsisen i vestlig opinion, og det resulterende kravet om å trekke ut militære styrker, blir for tiden nøytralisert/holdt i sjakk av vestlige politiske ledere med visjonen om at afghanske sikkerhetsstyrker innen relativt kort tid vil være i stand til å utøve tilstrekkelig kontroll over eget territorium. Denne visjonen tjener samtidig som den nødvendige forutsetningen for exit.

De politiske realitetene i Afghanistan synes imidlertid ufordelaktige for en ordnet exit av utenlandske styrker i overskuelig fremtid. Det er få tegn til at de forhold som historisk har undergravd politisk konsensus i Afghanistan, svekkes eller forsvinner. Man beveger seg sannsynligvis mot en afghanisering av krigen, snarere enn en tilstand av stabilitet. Obama-administrasjonen har signalisert en mer pragmatisk og mindre verdibasert tilnærming til sine interesser i utlandet. Dette skiftet i amerikansk utenrikspolitisk tilnærming vil ha følger for Europa. Europeiske statsledere vil bli dratt mellom to ulike hensyn: på den ene siden å være relevant for USA – for å sikre fortsatt amerikansk vektlegging av for eksempel NATO – og på den annen side å opprettholde konsonans i sin egen (verdibaserte) selvforståelse.

Vestens politiske vilje til å fortsette intervensjonen vil først og fremst bestemmes av hvordan trusselen fra radikal islam og neofundamentalisme oppfattes. Denne trusseloppfatningen vil sannsynligvis fortsette å blekne. Den politiske viljen til å kjempe militært og økonomisk i Afghanistan vil derfor reduseres. Eroderingen av politisk vilje i Vesten er allerede en observerbar prosess. Det vil til slutt umuliggjøre en fortsettelse av intervensjonen – sannsynligvis før det er oppnådd politisk stabilitet i Afghanistan.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	4
2. Bakgrunn.....	6
2.1 11. september 2001	6
2.2 Neofundamentalistisk islam.....	7
2.3 Trusselbilde og reaksjon	10
2.4 Intervensjon og ideologi	14
3. Afghanistan.....	15
3.1 Mellom imperium og stat.....	15
3.2 Resistent kultur	17
3.3 Neofundamentalisme og Taliban	18
3.4 Betydningen av et territorielt friområde for al-Qaida	19
3.5 Vestlig intervensjon	21
4. Konflikts fremtid og faktorer	22
4.1 Det afghanske konfliktteatret.....	22
4.2 Øvrige globale utfordringer	24
4.3 Pakistan.....	25
4.4 Geostrategiske faktorer.....	27
4.5 Samhold og allianser (NATO).....	30
4.6 Verdier og identitet	32
4.7 Politisk vilje	34
5. Konklusjon.....	37
Litteratur	40

1. Innledning

Det er stor variasjon i rasjonaliseringen omkring den internasjonale innsatsen i Afghanistan. Politiske ledere i de omkring 40 statene som bidrar militært, skaper og opprettholder sine forklaringsystemer ut ifra sine egne innenrikspolitiske handlingsrom. Innenfor et overordnet felles (vestlig) paradigme har de ulike statene forskjellige strategiske interesser, noe varierende forståelse av det globale trusselbildet og ulike roller å spille i det globale politiske system (se bl.a. Buzan & Wæver 2003).

Afghanistan er på alle måter komplekst. Den interne konfigurasjonen er svært fragmentert i politisk, kulturell, etnisk og religiøs forstand (Rashid 2001; Rubin 2002; Dupree 2004; Zahab & Roy 2004; Ahmar 2006; Caroe 2007; Barth 2008; Vogelsang 2008). De særegne geografiske og demografiske realitetene binder landet inn i en bredere regional kontekst hvor enkelte interesser kan være sammenfallende, mens andre er i konflikt (Rashid 2008).

USA er intervensjonens ledende og drivende kraft. Energien i intervensjonen er uløselig knyttet til 'sjokket' ved 11. september. Denne rapporten tar utgangspunkt i hendelsene 11. september 2001 og forsøker å beskrive både al-Qaida som fenomen, hvordan al-Qaida står i relasjon til andre innflytelser innen islam samt forholdet mellom 'Vesten' og 'islam' og mellom Vesten og islamsk neofundamentalisme. Et slikt overordnet og kontekstuellet fokus er nødvendig for å evaluere det strategiske rasjonale bak intervensjonen i Afghanistan. Afghanistan kan slik sett betraktes som et taktisk slag i en overordnet konflikt. Hvor viktig er utfallet i Afghanistan for den overordnede konflikten? Hvordan er den overordnede konflikten perseptuelt konstruert? Hvilke skjulte politiske funksjoner tilslører persepsjonene?

Rapporten er et forsøk på å identifisere og diskutere noen av de overordnede og bredt tilstedeværende elementene som forklarer USAs og Vestens militære, politiske,

---

Rapporten ble muliggjort med støtte fra Forsvarsdepartementet som del av prosjektet "Det norske forsvaret i Afghanistan: erfaringshåndtering, doktrineutvikling og strategisk effekt". Prosjektet er et samarbeid mellom Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI) og Institutt for forsvarsstudier (IFS).

ideologiske og økonomiske intervensjon i Afghanistan. Rapporten omtaler ikke eksplisitt norske interesser og anbefaler ikke særnorske reaksjonsformer.¹ Norges tilknytning til konflikten i Afghanistan foregår hovedsakelig gjennom og i relasjon til andre aktører og andre mellomliggende motivasjoner og målsettinger. Enten gjennom en – for Norge – ekstern aktør, som USA, eller gjennom en overstatlig enhet/aktør som Norge inngår i og er en (om enn liten) del av, for eksempel og i hovedsak 'Europa', NATO eller 'Vesten'. Tilknytningspunktene for Norge overfor Afghanistan er helt nødvendig å kartlegge, studere (og eventuelt manipulere) i en prosess hvor målsettingen er å ivareta norske interesser. Det er en nødvendig analytisk helhet fra norsk forsvarspolitik og de avveininger FD bør gjøre om sin innsats i Afghanistan, og til Vestens mangfoldige forbindelser med islam og islamsk neofundamentalisme, USAs reaksjon på og forhold til al-Qaida, Vestens integrasjon av innvandrere o.a.

Det er vanskelig å gi et entydig svar på hvor viktig det er for Vesten å vinne gjennom med sine nåværende målsettinger i Afghanistan. Rapporten finner overordnet at 1) situasjonen er svært ugjestmild – kanskje umulig – for innføringen av et noenlunde stabilt, moderne demokratisk system, 2) Taliban har fortsatt ikke et fiendebilde som inkluderer USA og Vesten – bortsett fra i den grad de hindrer Taliban fra å oppnå sine målsettinger i Afghanistan, 3) USA og Vesten står ikke bare i fare for å spille vesentlige ressurser til ingen nytte og med minimale muligheter til å opprette et system som med noen grad av garanti vil holde al-Qaida vekk, men ressursbruken svekker Vesten ytterligere i en periode da dens globale maktstilling er for nedadgående.

Dersom det var bred enighet om denne analysen, skulle man tro at vestlige militære styrker snart var på vei ut av Afghanistan. Det er også en mulighet. Det er imidlertid flere faktorer som motvirker dette og også hensyn som kan peke i en annen retning.²

---

¹ Påfølgende rapporter innen det samme prosjektet vil progressivt fokusere mer inn mot situasjonen i Afghanistan, vestlige virkemidler i Afghanistan, Norges relasjon til og handlingsrom mot alliansepartnere, og norske militære og sivile virkemidler i Afghanistan.

² Man vil kunne hevde at rapporten advokerer ettergiveness og endog svakhet som en rasjonell måte for Vesten å forholde seg til sin relative svekkelse. Videre vil man kunne reagere på at det som kalles 'universelle' verdier relativiseres, og mene at mulighetene for å endre/modernisere ikke-vestlige samfunn undervurderes. De analytiske forutsetningene og også de preskriptive anbefalingene i denne rapporten er

2. Bakgrunn

2.1 11. september 2001

Befolkningen i Afghanistan var utsatt for konsekvensene av politisk ustabilitet gjennom hele 1990-tallet. De opplevde verken fred, stabilitet, demokrati eller etterlevelse av FNs menneskerettigheter. Det var likevel ingen seriøs planlegging for en vestlig intervensjon i landet (Rashid 2001; Rubin 2002; Ahmar 2006; Vogelsang 2008). Den kom som et direkte resultat av terroranslagene mot USA 11. september 2001. Begrunnelsen fra president Barack Obama er eksplisitt:

This is not a war of choice. This is a war of necessity. Those who attacked America on 9/11 are plotting to do so again. If left unchecked, the Taliban insurgency will mean an even larger safe haven from which Al Qaeda would plot to kill more Americans. So this is not only a war worth fighting. This is fundamental to the defense of our people.³

Terroranslagene var direkte rettet mot USA og ble utført av jihadister med en eksplisitt ideologi og et relativt klart definert fiendebilde. I 1998 erklærte al-Qaida krig mot USA. Det var likeledes kjent at al-Qaida for en stor del opererte i og ut ifra Afghanistan. Også tidligere var amerikanske mål utsatt for al-Qaida terrorister.⁴ 11. september 2001 forsterket i første rekke den politiske oppmerksomheten rundt al-Qaida og skapte,

---

kontroversielle. Det åpenbare alternativet til å arbeide 'medvinds' – altså akseptere og ta konsekvensene av sin egen reduserte makt og innflytelse – er å forsøke å 'sette et eksempel'. Slikt kan gjøres ved å isolere motstanderne i mindre enheter og dermed kunne konsentrere egne ressurser sekvensielt. Det er nokså klart at dersom den strategien også velges av Vesten og USA i den pågående prosessen mot neofundamentalisme, er Afghanistan det åpenbare teatret hvor eksempelet bør settes slik ting har utviklet seg. Kostnadene ved å tape etter at man åpenbart har forsøkt å sette et eksempel, er imidlertid langt større enn dersom man ga opp som en kalkulert strategi. Skal man statuere et eksempel, må man ha vilje (og evne) til å mobilisere nødvendige ressurser for vinne. Det er det denne rapporten argumenterer for at Vesten ikke har evne og vilje til. Dersom denne antakelsen er gal, gjenstår selvfølgelig eksempelsettingen i Afghanistan som et strategisk alternativ for vestlige statsledere. Foreløpig er det jo også klart at mest intellektuell oppmerksomhet rettes mot hvordan man skal 'vinne', snarere enn hvordan man skal minimere skadevirkningene av at man ikke vinner, men kanskje i beste fall oppnår uavgjort. Rapporten er på mange måter en mottrend.

³ Tale av Barack Obama i Phoenix 17. august 2009. Stolberg, Sheryl Gay (August 17, 2009). Obama Defends Strategy in Afghanistan. *The New York Times*. Tilgjengelig på http://www.nytimes.com/2009/08/18/us/politics/18vets.html?_r=1 [lastet ned 19. september 2009].

⁴ Bombingene av ambassadene i Kenya og Tanzania i 1998 fikk USA til å sende krysserraketter mot mål i Afghanistan (Bergen 2001; Burke 2004; Wright 2006).

gjennom den emosjonelle komponenten, andre påtrykk og mulighetsrom for den amerikanske administrasjonen (Suskind 2006; Boyle 2008). Muligens var det basale, nærmest instinktive reaksjoner som ble spilt ut på et stort sosialt lerret. USA var 'ydmyket'. Angrepet måtte 'hevnes'. Den øvrige verden later til å ha gjenkjent noe underliggende, noe man kunne relatere seg til, i 9/11. USAs militære reaksjon ble derfor 'forstått', og verdens statsledere var raskt ute med sympati- og støtteerklæringer (Kreps 2008). Det synes samtidig å ha utviklet seg en oppfatning av at al-Qaida utgjorde en vesentlig trussel mot verdens fremste supermakt (Keen 2006).

USA gikk bredt til verks i sin kamp mot al-Qaida. Afghanistan ble militært betraktet som det viktigste operasjonsområdet, men nær sagt alle stater ble utsatt for diplomatiske fremstøt og bedt om eller avkrevd å samarbeide etterretningsmessig og militært. Bush innførte begrepet om en 'global krig mot terror'. Dette førte igjen til normative, kulturelle, institusjonelle, politiske, juridiske og militære (og andre) endringer verden over. Invasjonen av Irak var i tillegg, og kanskje hovedsakelig, motivert av et separat trussel- og fiendebilde, men den amerikanske innenrikspolitiske legitimeringsprosessen benyttet seg av frykten for at al-Qaida skulle få tak i masseødeleggelsesvåpen (Woodward 2002, 2004, 2006; Ricks 2006; Suskind 2006).

Det er ulike oppfatninger om hvordan al-Qaida bør eller skal fortolkes og defineres. Hvem er de? Hva vil de? Hvor stor støtte har de reelt og potensielt? Hvordan en velger å besvare disse spørsmålene, er helt avgjørende for å vurdere ressursbruk og midler for å motstå al-Qaida, inkludert fornuftsgrunnlaget for den fortsatte intervensjonen i Afghanistan.

2.2 Neofundamentalistisk islam

Al-Qaida har et komplekst fiendebilde. Gruppen er del av en bredere trend og representerer et utvalg av grupper som har sprunget ut innenfor islam i de siste tiårene (Burke 2004; Habeck 2006). Disse gruppene kalles gjerne salafister, wahhabister, jihadister, neofundamentalister eller radikale/ekstreme islamister. Begrepsbruken varierer

og er ofte uklar. Denne rapporten velger å gjøre bruk av en overordnet dikotomi mellom (politisk) islamisme⁵ og (islamsk) neofundamentalisme (Roy 2004).

Neofundamentalismen dekker en rekke undergrupper med til dels betydelige motsetninger og uenigheter seg imellom, men i kjernen ligger en tilbakeskuende og puritansk vektlegging av islams opprinnelse – profetens og hans følgesvenners (salafenes) liv og lære. Neofundamentalistiske bevegelser forventer at innføringen av islamsk lov – sharia – alene er tilstrekkelig for å skape et godt og harmonisk samfunn.⁶

Neofundamentalistiske sympatier medfører ikke nødvendigvis jihadisme. Quintan Wiktorowicz bruker betegnelsen salafister om samtidens neofundamentalister. Han bryter ned salafismen i tre retninger:

The different contextual readings have produced three major factions in the community: the purists, the politicians, and the jihadis. The purists emphasize a focus on nonviolent methods of propagation, purification, and education. They view politics as a diversion that encourages deviancy. Politicians, in contrast, emphasize application of the

---

⁵ Islamismen er en politisk ideologi som søker å opprette et politisk system som er 'islamsk'. Islamismen i denne forstand oppsto på 1920-tallet og fremover i flere land med muslimske majoriteter. Det var på mange måter et tilsvarende (og forsvar mot) den vestlige globale innflytelsen og som sådan en antikolonialisme i politisk og kulturell forstand (Lewis 2004; Ruthven 2005). Islamismen bryter ikke med grunntrekkene i vestlige institusjonelle modeller, inkludert oppslutning om demokrati. Ambisjonen er snarere å islamisere oppståtte institusjonelle komponenter. Den er moderniserende snarere enn reaksjonær (Roy 1994, 2004). Det muslimske brorskap regnes av mange som den fremste målbærer av islamismen innen sunnimuslimske stater. Islamistene hadde vesentlig oppslutning i Midtøsten fra 1950-tallet og utover, men de ble værende i opposisjon. Mer uttalt sekulære ideologer på venstresiden tok makten i viktige land som Egypt, Syria og Irak og motarbeidet og til dels undertrykket islamistene. Det samme gjorde tradisjonelle, autokratiske regimer som Saudi-Arabia og Jordan. Den eneste reelle islamistiske maktovertakelsen skjedde i Iran fra 1979. Flere steder holder islamistiske bevegelser betydelig makt, inkludert Hizbollah i Libanon og Hamas på Gazastripen. Utsiktene til at islamister (FIS) ville vinne valgene i Algerie i 1991 førte til at myndighetene kansellerte valgene.

⁶ Ifølge Olivier Roy (1994, 2004) bærer islamismen flere motsetninger og uuntenderte konsekvenser i seg. Erfaringene med islamismen har vært at politikk, på tross av intensjonen om det motsatte, overskygger religion. De panislamske visjonene har i praksis blitt underordnet nasjonale, etniske, stamme- og klanbaserte agendaer. Dette har medført at islamisme i praksis har forsterket sekulære tendenser (altså et skarpere skille mellom religion og kultur/samfunn). Islamismen har dermed ikke utgjort et strukturelt alternativ til vestlig innflytelse, men beveget seg i samme retning. Neofundamentalistenes løsning er å overføre profeten Muhammeds eksempel (liv og lære) på kontemporære utfordringer og situasjoner. Menneskenes rasjonalitet, logikk og begjær forvirrer og avsporer. Denne innstillingen leder til en avvisning av pluralisme innen islam (Roy 2004). Svarene på moderne utfordringer finnes i en korrekt kontekstuell fortolkning og overføring av profetens liv og lære; menneskelig subjektivitet og postislamske og førislamske normer og lover avvises (Habeck 2006; Ruthven 2004, 2005).

Salafi creed to the political arena, which they view as particularly important because it dramatically impacts social justice and the right of God alone to legislate. Jihadis take a more militant position and argue that the current context calls for violence and revolution. All three factions share a common creed but offer different explanations of the contemporary world and its concomitant problems and thus propose different solutions. The splits are about contextual analysis, not belief.⁷

Jihadistene – inkludert al-Qaida – kan slik sett betraktes som en undergruppe av den neofundamentalistiske retningen. Jihadistene legitimerer og begrunner sine voldelige metoder med en særskilt kontekstuell sammenlikning/parallell av samtidige politiske utfordringer med faser av islams tidlige epoke. Andre neofundamentalister finner divergerende sammenlikninger og kan for eksempel argumentere for ikke-voldelig misjonering (Wiktorowicz 2006).

Neofundamentalistene definerer seg i opposisjon til både vestlige og islamistiske tenkemåter og samfunnskonsekvenser (Roy 2004).⁸ Terroranslagene 11. september ble rettet mot USA (og Vesten). Fiendebildet var ikke tilfeldig, men likevel en av flere målsettinger for jihadistene som gruppe (Wright 2006). Al-Qaida og deres sympatisører har ikke (hatt) monopol på sin fortolkning av fiender og strategi innenfor den jihadistiske retningen av neofundamentalismen. De mest aktive jihadistene har imidlertid i økende grad dreid sin oppmerksomhet mot Vesten.⁹

---

⁷ Wiktorowicz, Quintan (2006). *Anatomy of the Salafi Movement*. Studies in Conflict & Terrorism, 29:3, side 208.

⁸ Neofundamentalisme som har ledet til jihadisme har videre utviklet ulike politiske målsettinger og fiendebilder. I kjølvannet av motstandskampen mot Sovjetunionen i Afghanistan dro mange jihadister (al-Qaida-sympatisører/mujahedin-veteraner) til Bosnia, Tsjetsjenia, Kashmir og andre steder hvor muslimer var i kamp mot ikke-muslimer. Også regimer som nominelt har hatt en muslimsk forankring, har vært gjenstand for jihadisme (Algerie, Somalia, Afghanistan, Pakistan).

⁹ Flere faktorer har bidratt til dette. Sayyid Qutbs verker ga et godt ideologisk grunnlag for en utkrystallisering av USA som hovedfienden. Hans eget opphold i USA på 1950-tallet etterlot ham dypt antagonistisk til vestlig kultur. Flere av de autokratiske regimene i Midtøsten har kunnet videreføre sin undertrykking av islamister og neofundamentalister på grunn av militær, økonomisk og politisk støtte fra USA. Opprettelsen av Israel og utvidelsen av jødiske bosettinger etter 1967 er en særskilt kilde til sinne og endog hat mot både Vesten og Israel. Vestlig kolonipolitikk fungerer som legitimerende kilde for en anti-vestlig agenda. Enkeltilfeller, som den amerikanske troppekonsentrasjonen i Saudi-Arabia fra 1991, det CIA-støttete kuppet mot Mossadegh i Iran i 1953 og invasjonen i Irak i 2003 bygger opp under konspirasjonsteorier. Historiske hendelser, som korstogene, blir brukt til å forklare og forstå samtidige erfaringer. En oppfatning av at Vesten og den muslimske verden er to ulike sosiokulturelle enheter – i konflikt – er derfor utbredt. Utgivelsen av og oppstyret rundt Salman Rushdies *Sataniske vers* i 1988 bidro også til å vende jihadistenes oppmerksomhet mot Vesten og USA (Zahab & Roy 2004).

En underliggende prosess bak jihadistenes fiendefokus på Vesten er globalisering, herunder migrasjon av muslimer til vestlige land og overføringen av sekulære kulturtrekk til muslimske majoritetsområder. Mye av nyrekrutteringen til al-Qaidas internasjonale, antivestlige agenda skjer i Europa (Roy 2004; Nesser 2008), enten i form av andregenerasjons innvandrere eller konvertitter. Rotløshet og identitetsproblemer skyver enkelte individer mot ekstreme, reaksjonære forestillinger.¹⁰

2.3 Trusselbilde og reaksjon¹¹

Vestens militære intervensjon, finansielle innsats og politiske oppmerksomhet mot Afghanistan er uatskillelig fra oppfattelsen av at en neofundamentalistisk trussel eksisterer. Mye av grunnlaget for mangelen på felles mål og strategier rundt innsats og virkemidler i Afghanistan er direkte relatert til forskjellene i oppfatning av trusselens alvor, karakter og dynamikk. Disse perseptuelle forskjellene finnes både innenfor hver av de vestlige statene og mellom ulike staters sikkerhetspolitiske eliter og byråkratier (Slaughter 2004).

Den ideologiske, filosofiske og teologiske konteksten som jihadistene oppfatter sine beveggrunner i, utgjør vesentlige elementer både for rekruttering og motstandskraft og for å forutse deres fremtidige handlingsmønster (Wiktorowicz 2006). Jihadistene er involvert i metafysiske debatter internt og med andre filosofiske retninger innen islam. Disse debattene bygger på en særegen islamsk skrift- og tradisjonsbase. Salafismen (som

---

¹⁰ Ingen enkeltelementer eller enkeltfrustrasjoner forklarer oppslutningen om/energien i fundamentalistisk islam, men mangelfullt oppfylte forventninger og aspirasjoner – hva de enn måtte være eller gå ut på – synes å være fremtredende. Sosial marginalisering, relativ deprivasjon, skjev befolkningsstruktur og dermed arbeidsløshet, institusjonell korrupsjon, illegitime og autoritære regimer samt oppfatninger om vestlige dobbeltstandarder er noen frustrasjonskilder (Lewis 2004). De identitetsmessige utfordringene knyttet til modernisering, sekularisering og globalisering kan være spesielt utfordrende i patriarkalske og stamme- og familiebaserte sosiale strukturer. Og disse har en dypere tilstedeværelse i muslimske enn i vestlige kulturer, hvor industrialisering og modernisering har fått virke langsommere og over lengre tidsrom.

¹¹ Dette notatet tar kun en sveip over de faktorene som avgjør hvilken trussel neofundamentalistisk islam utgjør for Vesten i 2009 og fremover. En grundig gjennomgang krever en egen behandling og et videre analysearbeid av vesentlige dimensjoner. Trusselen kan komme både fra mangelfullt integrerte muslimske minoriteter innen vestlige land, fra andre land og gjennom bånd mellom grupper innenfor og utenfor de vestlige lands egne grenser.

jihadistene bygger på), inkludert slik den forstås av al-Qaida, er en særskilt religiøs fortolkning med en stor grad av indre – om enn selektiv – logikk. Brytningene internt i islam er av vesentlig betydning for styrken i motstanden eksternt – mot Vesten.

Den ideologiske fortolkningen utspiller seg i en psykologisk, kulturell, sosial, institusjonell, økonomisk, politisk, teknologisk, militær, internasjonal og global sammenheng. Disse sammenhengene muliggjør og bestemmer kanalene hvor den religiøse energien slippes ut og får konkrete handlingsuttrykk. Olivier Roy (2004) påpeker at al-Qaida er deterritorialisert og altså ikke med nødvendighet knyttet til eller avhengig av et spesielt geografisk territorium. De forestiller seg en verdensomspennende *ummah* (felleskap av muslimer) som skal reise seg i opprør mot USA og derigjennom viske ut nasjonale, etniske og klanbaserte politiske strukturer.

Det er ikke tilstrekkelig uten videre å avfeie USAs reaksjon på terrorisme siden 11. september 2001 som irrasjonell eller overdreven. På tross av at de reelle og potensielle tapstallene fra terrorisme er tilnærmet kjent og lave, består ressursbruken på et høyt nivå.¹² Fokuset på terrorisme tjener sannsynligvis psykologiske, sosiale og politiske funksjoner innen den vestlige verden som ikke umiddelbart er åpenbare.¹³ Trusselen fra den neofundamentalistiske terrorismen er identifiserbar og lar seg eksternalisere ut av

---

¹²Antallet personer som har mistet livet i terroranslag siden og inkludert 11. september, avhenger av hvordan man definerer terrorisme. En god del anslag er trolig avverget, men i fravær av ukonvensjonelle stridsmidler ville antallet drepte og sårete med all sannsynlighet forblitt lavt sammenliknet med andre potensielt avvergbare dødsårsaker (bl.a. trafikk, rusmidler, fedme, drukning, seksuelt overførbare sykdommer). Så mange som 20 000 mennesker ble drept med skytevåpen i USA i 2001. 43 000 mennesker mistet livet i trafikkulykker. 71 000 døde av en livsstilssykdom som diabetes. Tall hentet fra National Vital Statistics Report, Vol. 52, No. 3, September 18, 2003. Tilgjengelig på http://www.cdc.gov/nchs/data/nvsr/nvsr52/nvsr52_03.pdf [lastet ned 19. september 2009]. Antallet dødsofre for terrorisme i OECD-land mellom 1994 og 2003 var 3064. Hver måned dør det like mange i trafikkulykker i USA som i terroranslagene 11. september 2001 (Wilson & Thomson 2005). Se bl.a. "Deaths from international terrorism compared with road crash deaths in OECD countries". *Injury Prevention*, 2005, 11, 332-333. Tilgjengelig på <http://www.uow.otago.ac.nz/academic/dph/research/HIRP/Tobacco/publications/Road%20crashes%20vs%20terrorism%20in%20inj%20Prev1.pdf> [lastet ned 19. september 2009].

¹³ I boken *Endless War? Hidden Functions of the 'War on Terror'* diskuterer David Keen (2006) Vestens respons på terrorisme siden 11. september. Bruken av militære virkemidler ses som kontraproduktivt for å bekjempe fenomenet, som er forårsaket av "sinne" og ikke knyttet til en statlig aktør, men til substatlige grupper. Krigsresponsen velges av politiske, økonomiske, men også psykologiske årsaker i stor grad uavhengig av den reelle bekjempelsen av problemet. I den grad Keen har en adekvat analyse, vil intervensjonen i Afghanistan måtte diskuteres i en vesentlig annerledes diskurs enn det som er tilfelle med gjeldende policy.

egne samfunn. Vesten (egne samfunn) homogeniseres av en ytre fiende (Campbell 1998). Slik sett kan fokuset på terrorisme være en rasjonell reaksjon på de desintegrerende konsekvensene av globaliseringen. Globaliseringen fører til at vi påvirkes av elementer utenfor vår kontroll og av faktorer vi i mange tilfeller ikke kjenner. 'Tiltakene' gir en (falsk) følelse av kontroll og motvirker ubehaget ved maktesløshet (Keen 2006). Myndighetene er avhengig av å kunne tilby velgerne denne følelsen eller illusjonen av kontroll.^{14 15}

Noen er av den oppfatning at den objektive trusselen fra al-Qaida har vært og er overdrevet i Vesten (se bl.a. Keen 2006; Kilcullen 2009). Trusselen er perseptuell snarere enn reell. Den amerikanske valgkampen i 2008 dreide seg imidlertid i liten grad om trusselen fra terrorisme og al-Qaida. Minnene fra 11. september har naturlig nok bleknet og den økonomiske krisen overskygget alt annet. Amerikansk opinions persepsjon synes slik sett å være i endring.^{16 17}

---

¹⁴ I tillegg er flertallet av de andre truslene Vesten står overfor – i mange tilfeller – direkte relatert til verdsette handlinger og friheter. Klimatrusselen er direkte relatert til eget konsum og mobilitet; trafikkulykkene til individualismen og bilkulturen; fedmen til fornøyelsen ved å spise fett og sukker i store mengder. Disse truslene kan reduseres kun ved å endre egne handlinger. Trusselen fra terrorismen kan imidlertid reduseres ved å endre *andres* handlinger.

¹⁵ Intensjonen er ikke å hevde at tiltakene mot terrorisme – inkludert intervensjonen i Afghanistan – bør fortsette uavhengig av trusselens objektive omfang bare fordi tiltakene har 'indrepolitiske' effekter i Vesten. De intravestlige effektene er heller ikke nødvendigvis entydig positive, tvert imot. Men det er av betydning å forstå det fulle omfang av årsaker til ens egne handlinger for å kunne 'forstå seg ut' av et potensielt selvdestruktivt handlingsmønster. Altså en form for sosiologisk psykoanalyse. I en strategisk gjennomgang er det viktig å kartlegge alle årsaker og virkninger blant samtlige aktører. Og Vesten er utvilsomt en helt sentral aktør både i kampen mot al-Qaida og i intervensjonen i Afghanistan.

¹⁶ Frykten for terrorisme steg brått etter 11. september, sank deretter hurtig fram til 2004 og har fortsatt en hovedsakelig nedadgående men gradvis trend. Enkelthendelser får frykten til midlertidig å stige. Se bl.a. Morales, Lymari (September 10, 2008). Majority of Americans Not Fearful of Terrorist Attack. *Gallup*. Tilgjengelig på <http://www.gallup.com/poll/110203/majority-americans-fearful-terrorist-attack.aspx> [lastet ned 19. september 2009].

¹⁷ Men krefter innen det sikkerhetspolitiske apparatet i USA reduserer nok sin trusselforståelse langsommere enn opinionen. Denne tiltakende avstanden mellom et dedikert sikkerhetspolitisk byråkrati og den generelle opinionen har ulike årsaker og virkninger. For det første kan det ligge reelle økonomiske og politiske sektorinteresser bak en opprettholdelse av et kunstig høyt og spesifikt trusselnivå (Keen 2006). Videre vil en nødvendig profesjonell spesialisering mot visse grupper og trusler få disse til å fremstå som mer tilstedeværende enn for generalister eller de som spesialiserer seg mot noe annet. I den grad etterretningskapasiteten er god, vil sikkerhetsmiljøene ha tilgang på klassifisert informasjon og analyser som ellers er utilgjengelige. Ulike interesser og ulik tilgang på informasjon vil frembringe ulike persepsjoner (Suskind 2006).

Større geografisk og dermed politisk og emosjonell avstand til 11. september er trolig hovedårsaken til at det har vært en noe større ambivalens til 'krigen mot terror' utenfor USA.¹⁸ USAs vesentlige makt samt erkjennelsen av at amerikanernes erfaring påvirker deres oppfatninger, har imidlertid forårsaket en forståelig servilitet i store deler av verden. USA har hatt definisjonsmakt, og de sosiale, politiske (og militære) "kostnadene" ved å tale USA imot har vært store. Dette har vært et spesielt følt dilemma for personer i direkte interaksjon med USAs sikkerhets- og utenrikspolitiske institusjoner. Få har valgt (turt) å tale USA imot. Spesielt i de små europeiske landene – inkludert Norge – har legitimeringen av intervensjonen i Afghanistan overfor egen befolkning vært mer rettet mot altruistiske motiver, enn den nasjonale sikkerhetsargumentasjonen som intervensjonens pådriver og sentrale aktør (USA) har lagt til grunn.¹⁹ Mange har deltatt som "alliert", men operert med andre målsettinger enn USA, eller i det minste med "ekstra" målsettinger.²⁰ Dette har skapt vesentlige problemer for samordning av strategi, koordinering og implementering (Kreps 2008).

Den fremtidige utviklingen av persepsjonene om (og realitetene i) trusselen fra islamske neofundamentalister avhenger av en rekke usikre variabler.²¹ Økt spredning og tilgjengelighet av kjernefysisk materiale vil kunne løfte trusselen merkbart selv om antallet terrorister holder seg konstant eller reduseres. En rekke regimer i den muslimske verden er svake og kan risikere å falle selv i møte med relativt marginale motkrefter. Man bør derfor være varsom med å avfeie konsekvensene av islamsk neofundamentalisme som små. Poenget er snarere at selve fokuset på dem kan øke deres betydning og kanskje oppslutning. Vesten kan – ved å ha overdrevet trusselen – ha lagt seg på en kurs som forsterker det problem man tror man bekjemper.

---

¹⁸ Holdningene i USA har selvfølgelig heller ikke vært fullstendig homogene.

¹⁹ Mange statsledere har fryktet 'lakeistempelen'.

²⁰ Se kapitel 2.4

²¹ Den verdensomspennende økonomiske nedturen kan bidra til flere 'failed states' og økt rekruttering til jihad. Signalene fra Somalia og Jemen er allerede bekymringsfulle. Utviklingen i Israel–Palestina-konflikten er uvis. Utviklingen internt i Iran, landets atomprogram og USAs og Israels respons er relevante variabler. Det er også slik at intervensjonene i Irak og Afghanistan potensielt kan ha skapt et moment for neofundamentalistene. Noen mener blant annet at Talibans fremmarsj i Pakistan er en konsekvens av den vestlige militære tilstedeværelsen i Afghanistan. Fremmarsjen av Taliban i Afghanistan påvirker også situasjonen i Sentral-Asia.

2.4 Intervensjon og ideologi

Intervensjonen i Afghanistan har utviklet dynamikk og også målsettinger og konsekvenser som er til dels uavhengig av eventuelle endringer i trusselpersepsjonen overfor neofundamentalistisk islam. Oppgavene til de internasjonale militære styrkene begrenser seg ikke til å bekjempe al-Qaida eller Taliban. De har også en rolle i å støtte opp om det sittende regimet og derigjennom bekjempe et bredt spekter av trusler mot den afghanske stat og dens relasjon til innbyggerne, som korrupsjon og andre former for kriminalitet. Afghanistan har utviklet seg til et statsbyggings- og velferdsprosjekt hvor vestlige aktører har påtatt seg ansvaret for å levere et bredt spekter av de tjenester som en stat normalt dekker, for og i samarbeid med egen befolkning.²²

Disse “tilleggsmålsettingene” i Afghanistan er – på samme måten som fokuset på terrorismen – av betydning for interne politiske og kulturelle forhold i Vesten. En rekke interne tendenser, ideologier og interessegrupper påvirker de utenriks- og sikkerhetspolitiske kalkylene som gjøres av vestlige statsledere. Behovet for å se innover når man ser utover, m.a.o. innenrikspolitikken betydning for utenrikspolitikken, er påtakelig i valgbaserte demokratier. Ulike interesser blir balansert, og det fremkommer utenrikspolitiske posisjoner som et resultat av innenrikspolitiske kompromisser. Vesten fører sine egne “samtaler” på andre kulturgruppers territorier.

De neokonservative i USA er/var ikke alene om å være pådrivere for aktiv demokratisering som botemiddel mot årsakene til terrorisme. Et bredt utvalg sympatisører på sentrum–venstre-siden, særlig i Europa, hadde langt på vei sammenfallende oppfatninger om ønskeværdigheten av grunnleggende (humanitære) intervensjoner.²³ Dette (verdi)engasjementet utgjør politiske realiteter i Vesten. Det er

---

²² Allerede i november 2001 kom det klart frem to sett med målsettinger – en amerikansk (med Pentagon i bresjen) og en europeisk (med britene i bresjen). Den første ble OEF, den andre ble ISAF.

²³ Disse oppfatningene sprang spesielt frem som en reaksjon på humanitære kriser på 1990-tallet hvor verdenssamfunnet unnløt å intervensjonere, men har en lang historie. Tidligere koloniale prosjekter har også blitt forsøkt legitimert med (noble) siviliseringsmotiver. Vesentlige interessegrupper innen bistands-, nødhjelps- og også misjonsmiljøene fastholder sin insistering på at Vesten skal og bør intervensjonere langs et bredt spekter av sosiale, kulturelle og politiske dimensjoner i ikke-vestlige, inkludert muslimske, land (Ignatieff 2003; Chandler 2006). Disse miljøene er pådrivere for menneskerettighetsstandarder som ofte er

klare grenser for hvor eksklusivt (eller i det minst hvor brått) argumenter for rent nasjonale interesser kan styre vestlig, og spesielt nordeuropeisk, strategi.

Befolkningen i Afghanistan påvirkes i stor grad av hvordan Vesten fortsetter eller avslutter sitt engasjement der. Menneskerettighetssituasjonen – eller oppfatningen av denne – er derfor en del av konfliktens kontekst. Lidelse blant afghanere²⁴ hadde ikke i seg selv vært tilstrekkelig for intervensjonen, men har kommet til blant argumentene som et resultat av det opprinnelige rasjonale: å bekjempe al-Qaida.

De hovedsakelig intramuslimske (intrakulturelle) spenningsforholdene i Midtøsten og Sentral- og Sør-Asia er komplekse. Etniske, religiøse, sosiale, økonomiske og geopolitiske elementer spiller inn. Vestens fokus på menneskerettsstandarder og ekstrem vs. moderat islam bidrar til en dikotomi som ikke nødvendigvis forenkler eller løser opp i konfliktlinjene, men snarere kan påføre dem en kunstig dimensjon, eller i det minste eksogent forsterker en eksisterende dimensjon (Roy 2004).

Forklaringen på hvorfor Vesten befinner seg dypt involvert i Afghanistan lar seg ikke fullt ut finne i Afghanistan. For å finne en akseptabel exitstrategi kan man heller ikke isolere søket til dette landet. Det er heller ikke tilstrekkelig å utvide den konseptuelle behandlingen til å omfatte Pakistan. De grunnleggende drivkreftene bak Vestens engasjement er å finne i de vestlige land selv. Projiseringen av egne konfliktlinjer utad skaper uintenderte konsekvenser som Vesten ikke nødvendigvis er i stand til å håndtere.

3. Afghanistan

3.1 Mellom imperium og stat

Afghanistan er fattig på både materielle ressurser og menneskelig kompetanse.²⁵ Områdets økonomiske betydning som en handelsåre ble redusert ved europeernes

---

svært kontroversielle i de intervenerte land, og de samme miljøene engasjerer seg i debatter rundt integrasjonspolitikken i vestlige land, spesielt behandlingen av kvinner innen innvandremiljøer.

²⁴ Spesielt blant kvinner og barn, men også generelt.

²⁵ I det minste kompetanse som er brukbar i en avansert teknologisk økonomi.

erobring av verdenshavene fra 1500-tallet og utover. Afghanistan har og kan ha en viss rolle som alternativt transittområde for sentralasiatisk energi, men selv denne betydningen er i øyeblikket marginal, i det minste for Vesten.^{26 27} Afghanistan oppsto som en bufferstat mellom ulike imperier som sprang ut fra nord (tyrkiske og mongolske), sørvest (persiske og arabiske) og øst (Mughal-dynastiet). På 1800-tallet og utover var disse erstattet med Russland og Storbritannia (Hopkirk 1994; Ewans 2002).

Områdene som i dag utgjør Afghanistan, lå i periferien av den arabiske ekspansjonen fra 636 e.Kr. og utover. Islamsk innflytelse ble formidlet gjennom persisk kultur snarere enn direkte fra arabisk. En stor grad av førislamske elementer har lenge hatt rot i Afghanistan og også i Pakistan. Dette gjelder både normsystemet og religiøs praksis, hvor mystiske innslag – sufismen – har stått sterkt. Sufiske innslag regnes gjerne som tolerante og står ideologisk sett i opposisjon til salafismen (Ewans 2002; Caroe 2007).

Afghanistan utviklet seg som en renteniststat²⁸ og et område for stedfortrederkrig. Sentralmakten etter 'statsdannelsen' i 1747 hadde bare løs kontroll utover de største urbane områdene. På mange måter var det et imperium med utspring i Kabul snarere enn en stat.²⁹ Afghanistan ble videreført som nominelt suveren stat på tross av, snarere enn på grunn av sin evne til å anskaffe ressurser for å opprettholde eget territorium. Landet ble ikke sett på som en trussel (eller gode) i seg selv. Russland og Storbritannia hadde av

---

²⁶ Denne konklusjonen bygger eksplisitt på Olivier Roy, men også på forfatterens egen totalvurdering av analysegrunnlag og litteratur. Det er verdt å merke seg at enkelte hevder at energidimensjonen er langt mer betydningsfull for USAs militære intervensjon enn landets ledere er villige til å innrømme. Se for eksempel Pepe Escobar, Steven LeVine og John Foster. Se bl.a. Canadian Centre for Policy Initiatives (June 19, 2008). A Pipeline Through a Troubled Land. *CCPA*. Tilgjengelig på <http://www.policyalternatives.ca/reports/2008/06/ReportsStudies1906/> [lastet ned 19. september 2009].

²⁷ Energidimensjonen kan selvfølgelig også spille en 'ubevisst' rolle både bak intervensjonen i Afghanistan og i Irak. Spesielt relevant blir dette hvis man står overfor et nær forestående 'energy crunch' (se Connor, Steve (August 3, 2009). Oil Supplies are running out fast. *The Independent*. Tilgjengelig på <http://www.independent.co.uk/news/science/warning-oil-supplies-are-running-out-fast-1766585.html> [lastet ned 19. september 2009]). En rekke faktorer bak menneskelig atferd og samhandling kan eksistere og påvirke uten at det foreligger en konspirasjon. Konspirasjoner er svært avanserte og vanskelig gjennomførbare handlingsmønstre.

²⁸ Renteniststat er en term som beskriver en stat som opprettholdes økonomisk fra en dominerende kilde som er ekstern eller uavhengig av befolkningen. Enten i form av en eller et fåtall naturressurser eller som overføringer fra en ytre makt.

²⁹ I et imperium er kontrollen over territorium mer indirekte (delegert) enn i en stat hvor kontrollapparatet er direkte kontrollert fra sentralt hold. Alternativt kan Afghanistan betraktes som en form for føydalstat, i det minste hva gjelder deler av territoriet.

flere årsaker felles interesse av dets fortsatte eksistens (Hopkirk 1994).³⁰ Den afghanske staten penetrerte således ikke de sosiale strukturene utover de største befolkningssentrene, noe som fortsatt er tilfelle og som forpurrer de nåværende forsøkene på å utbre statens virkefelt (Rubin 2002; Vogelsang 2008). Flere intensive forsøk på å modernisere Afghanistan har blitt foretatt de siste hundre år, med overveiende lite hell.

Årsakene til at modernisering, disiplinering og byråkratisering av Afghanistan ikke har lyktes, er mange. Det har ikke manglet pågangsmot, verken fra kong Amanullah på 1920-tallet, fra Sovjetunionen eller nå fra Vesten (Rubin 2002, 2003). Det er de motvirkende kreftene som har vært undervurdert. Man har heller ikke analysert grundig Afghanistans reelle forutsetninger for å bli en komplett stat, hva en slik stat (generelt og spesielt) er og inkluderer, eller hvordan den påvirker og påvirkes av eksisterende kulturelle og politiske systemer. Vellykte stater regulerer, begrenser og disiplinierer. De oppfattes dermed negativt så vel som positivt. Når de ikke er i stand til å tilby sikkerhet og forutsigbarhet, blir den positive siden av å underordne seg en stat svært liten.

3.2 Resistent kultur

Afghanistan har lenge vært ugjestmildt både for en sekulær og liberal vestlig modell, for islamisme og også for puritansk neofundamentalisme (Zahab & Roy 2004). Knappt noe sted er mindre mottakelig for typisk vestlige moderniserings- og disiplineringssystemer. Og den sterke særegenheten, styrken og autonomivektleggingen i den spesielt pashtunske befolkningsgruppen (Caroe 2007) er formidable hindringer også for en neofundamentalistisk og intolerant islamsk tradisjon med utspring i arabiske kjerneområder i Midtøsten.³¹

Sovjetunionens invasjon i 1979 og den påfølgende motstandskampen som ble finansiert og støttet fra USA, Saudi-Arabia og Pakistan (Yousaf & Adken 1992) er selvfølgelig helt sentrale faktorer for å forstå hvorfor Vesten og salafistene nå utkjemper en av sine største

---

³⁰ Ikke minst ønsket om å unngå full krig.

³¹ Slik sett er det fortsatt nærliggende å se det nåværende afghanske konfliktteatret som en arena for stedfortrederkrig.

og mest ressurskrevende konfrontasjoner nettopp i grenseområdene mellom Afghanistan og Pakistan (Coll 2005). Den ideologiske kampen i Afghanistan på 1960- og 70-tallet sto mellom sosialister og islamister. Sosialistene tok makten, og islamistene utgjorde kjernen i motstandsbevegelsen (Rubin 2002). Verken sosialistene eller senere islamistene maktet å skape en stat med monopol på tvangsmakt i Afghanistan. I fravær av institusjonelle (sekulære eller religiøse) og/eller tradisjonelle norm- og sanksjonssystemer henfaldt de fleste områder av Afghanistan til en 'alles kamp mot alle' og den 'sterkestes rett'. Drap, voldtekter og utpressing tiltok tidlig på 1990-tallet.

3.3 Neofundamentalisme og Taliban

Taliban oppsto og samlet støtte som en neofundamentalistisk reaksjon på denne kaotiske og lovløse tilstanden. Kjernen kom fra et lavere sjikt av pashtunske mullaer i Kandahar-området. Fotsoldatene var ofte foreldreløse afghanere, oppdratt og utdannet/indoktrinert i de mange madrassaene i Pakistan (Gannon 2005). Pensum i disse madrassaene var inspirert av neofundamentalistiske retninger som deobandi-skolen – en wahhabi-liknende retning som oppsto i India på 1800-tallet. Den raske, enkle og effektive justisutøvelsen foreskrevet i Talibans fundamentalistiske forståelse, var til å begynne med effektiv og ble til dels ønsket velkommen av befolkningen. Taliban vant frem både ideologisk og militært, det siste også som et resultat av støtte fra pakistanske myndigheter og senere også al-Qaida (Rashid 2001).

Talibans agenda var begrenset til Afghanistan. Den neofundamentalistiske grunntolkningen var imidlertid svært sammenfallende med salafistene fra Midtøsten, hvor en del grupper hadde utviklet mer omfattende politiske målsettinger rettet mot USA og Vesten (Bergen 2001; Coll 2005; Wright 2006). Det oppsto derfor en form for symbiose mellom Taliban og al-Qaida, men de var og forblir separate enheter både ideologisk, sosialt, politisk og militært.³²

---

³² Slike grupper utvikler seg imidlertid. Det tok tid før en del salafister samlet seg under al-Qaida-paraplyen med en direkte anti-amerikansk agenda. Dette skjedde blant annet som en følge av at USA ble sett på som den ultimative garantist for de regimene og den tilstand man var i opposisjon til i Midtøsten. Den samme utvikling kan finne sted i Afghanistan og Pakistan med tanke på at USA og Vesten der støtter opp om antitalibanske regimer og institusjoner.

3.4 Betydningen av et territorielt friområde for al-Qaida

I kjølvannet av 11. september 2001 forsøkte USA å få Taliban til å utlevere sentrale personer i al-Qaida og gjennomføre en fullstendig avstengning av alle fasiliteter nettverket hadde i Afghanistan. Mulla Omar valgte å avvise dette, og USA angrep deretter 7. oktober.³³ Det sentrale målet for USA var al-Qaida og ikke Taliban. Trolig ville angrepet, den senere militære opptrappingen og den medfølgende statsbyggingsagendaen ha vært unngått om Taliban hadde valgt å bryte båndene med al-Qaida.³⁴ I mars 2009 gjentok president Obama at begrunnelsen for USAs militære operasjoner i Afghanistan og Pakistan er å “disrupt, dismantle and defeat al-Qaeda”.

Bin Laden forlot Afghanistan i 1989. Flere av de andre utenlandske deltakerne (*mujhadin*) gjorde det sammen i årene som fulgte (Coll 2005). Noen fant nye konfliktområder (bl.a. Bosnia, Kosovo, Tsjetsjenia, Kashmir, Algerie), andre reiste til Europa og begynte å preke og rekruttere nye tilhengere og sympatisører for en global jihad. Bin Laden befant seg i Sudan fra 1994 til 96, men ble til slutt bedt om å reise. Han dro da tilbake til Afghanistan (Jalalabad) med en liten gruppe følgesvenner (Wright 2006).

Like etter bin Ladens ankomst tok Taliban over kontrollen i Jalalabad og Kabul. Bin Laden og mulla Omar kom i kontakt med hverandre, og disse forbindelsene ble stadig tettere frem mot 2001. Al-Qaida utstyrte militære formasjoner med utstyr og personell som kjempet på Talibans side mot Nordalliansen og Massoud. Direkte pengestøtte ble gitt, også til utbygging av infrastruktur. Al-Qaida fikk også sette opp treningsleirer i Afghanistan, hvor flere tusen sympatisører fra store deler av verden gikk gjennom paramilitære treningsopplegg av varierende varighet (Rashid 2001; Gannon 2005). Også pakistanske grupper hadde slike treningsleirer i Afghanistan på denne tiden. De

---

³³ Se for eksempel Franz, Douglas (October 3, 2001). A Nation Challenged: The Afghans; Taliban Say They Want to Negotiate With the U.S. Over bin Laden. *The New York Times*. Tilgjengelig på <http://www.nytimes.com/2001/10/03/world/nation-challenged-afghans-taliban-say-they-want-negotiate-with-us-over-bin-laden.html> [lastet ned 19. september 2009].

³⁴ Det spekuleres også i at øvrige medlemmer av Kandahar-shuraen ønsket å etterkomme USAs krav, men at mulla Omar trumfet gjennom et avslag.

pakistanske gruppene opererte i tett forbindelse med pakistansk etterretning (ISI) og forberedte og gjennomførte militante aktiviteter i Kashmir.

Disse treningsleirene var av vital betydning for al-Qaida. De fungerte som en utvelgelsesmekanisme for ulike operasjoner og elementer av disse; de bygde opp nettverk, motivasjon, lojalitet, felles ideologisk plattform, kreerte ideer osv. (Wright 2006). Tilsvarende prosesser ville ikke latt seg gjennomføre i samme skala og med samme konsekvens uten et vennligsinnet regime som ga overordnet beskyttelse. Anslagene 11. september 2001 ble planlagt og gjennomført av personell som i det minste hadde tilknytning til disse leirene i Afghanistan.

En reetablering av slik infrastruktur i Afghanistan (eller et annet sted) ville utvilsomt gitt al-Qaida økt kapasitet og dermed utgjort en potensiell trussel mot Vesten. Spørsmålet er imidlertid om Taliban er i stand til å få kontroll over og holde store territorier i Afghanistan, selv om vestlige styrker trekker seg ut, og dernest om Taliban denne gang nødvendigvis ville tillatt at tilsvarende treningsleirer ble etablert, og i så fall i hvilket omfang. Det er ingen automatikk i dette.³⁵ Det finnes også alternative metoder for å forstyrre en eventuell oppblomstring av slike leirer enn regelrett militær okkupasjon. Etterretningsmetoder, spesialstyrker og luftangrep ville utgjort en stor utfordring for opprettholdelsen av denne typen leirer.

Al-Qaida er heller ikke territorielt spesifikk, men snarere fleksibel og opportunistisk (Roy 2004). Tilstedeværelsen av ethvert annet fristed (for eksempel i Pakistan, Somalia eller Jemen) ville ha minsket verdien av å forhindre slike områder i Afghanistan. En slik situasjon har til dels bestått like siden 2002 på pakistansk territorium. Men den graden av bevegelses- og operasjonsfrihet al-Qaida har hatt i Pakistan, er fortsatt langt unna

---

³⁵ Se bl.a. Walt, Stephen M. (August 18, 2009). The “safe haven” myth. *Foreign Policy*. Tilgjengelig på http://walt.foreignpolicy.com/posts/2009/08/18/the_safe_haven_myth [lastet ned 19. september 2009] og Walt, Stephen M. (August 20, 2009). Safe Haven (2): A response to Peter Bergen. *Foreign Policy*. Tilgjengelig på http://walt.foreignpolicy.com/posts/2009/08/20/safe_haven_2_a_response_to_peter_bergen [lastet ned 19. september 2009].

situasjonen i Afghanistan fra 1996 til 2001. Ingen annen stat har arrestert og utlevert flere mistenkte al-Qaida-medlemmer enn Pakistan.³⁶

3.5 Vestlig intervensjon

Legitimeringen av den fortsatte intervensjonen og fremtidsvisjonen for Afghanistan er relativt uendret selv etter at president Obama har snevret inn målsettingen til å bekjempe al-Qaida – dvs. jihadister som eksplisitt planlegger og utfører angrep mot USA og allierte. I retorikk og handling fokuseres det fra vestlig side på å etablere formelle, hierarkiske institusjoner som kan levere utdanning, helse, sikkerhet og rettferdighet til den afghanske befolkningen innenfor et politisk system basert på regelmessige og universelle valg. Innføringen av dette ‘systemet’ (som er utformet over vestlig lest) skjer imidlertid ikke uten vesentlig motstand fra en rekke individer og grupper i og utenfor Afghanistan. Antallet vestlige militære styrker i Afghanistan har økt år for år siden 2002. Systemet lar seg tilsynelatende ikke innføre uten bruk eller trussel om bruk av vold fra ytre makter.

Strukturene i en samfunnsformasjon er et resultat av interne kulturelle, sosiale, demografiske, økonomiske, teknologiske, politiske og militære faktorer i samspill med tilsvarende faktorer i eksterne samfunnsformasjoner. Stater oppstår og får sin konfigurasjon fra indre og ytre forhold (Tilly 1992; Paris 2004). Afghanistan er verdens femte fattigste land. 70 % av befolkningen er analfabeter. Middelklassen er kompetent, men svært liten – og korrupt. Det finnes liten tradisjon for byråkratisering og institusjonell modernisering i store deler av landet (Rubin 2002). Til sammenlikning har vestlige stater vesentlig større og langt mer diversifiserte og industrialiserte økonomier enn Afghanistan. Økonomienes størrelse og diversifisering muliggjør et tilsvarende spesialisert og utbredt institusjonelt apparat tilknyttet staten. Vestlige stater finansieres

---

³⁶ Se Shah, Saeed (January 22, 2009). ‘Al-Qaida members’ arrested in Pakistan Raid. *Guardian.co.uk*. Tilgjengelig på <http://www.guardian.co.uk/world/2009/jan/22/al-qaida-pakistan-raid> [lastet ned 19. september 2009].

hovedsakelig av innbyggernes inntekter gjennom skatter (Tilly 1992). Ingen av disse forutsetningene er i nærheten av å bli oppfylt i Afghanistan.³⁷

De interne konsekvensene av at den afghanske staten – slik den institusjonelt planlegges og forsøkes utviklet nærmest i sin helhet – vil måtte finansieres eksternt i overskuelig fremtid (mange tiår), blir i liten eller ingen grad problematisert. Man forfølger i liten grad konsekvensene av at man eventuelt ikke skulle lykkes med sine forsøk.³⁸ Den underliggende (muligens overdrevne) frykten for konsekvensene av at radikal (neofundamentalistisk) islam skal kunne få permanent fotfeste i Afghanistan – og derigjennom tillate tilstedeværelse av antivistlige islamske terrorgrupper – er tilsynelatende stor.³⁹

4. Konfliktens fremtid og faktorer

4.1 Det afghanske konfliktteatret

Det er sannsynlig at de innenrikspolitiske omstendighetene i Vesten muliggjør et fortsatt militært og politisk engasjement i Afghanistan i det minste i de nærmeste år. Den voksende skepsisen i vestlig opinion og det resulterende kravet om å trekke ut de militære styrkene blir for tiden nøytralisert/holdt i sjakk av vestlige politiske ledere med visjonen om at afghanske sikkerhetsstyrker innen relativt kort tid vil være i stand til å utøve tilstrekkelig kontroll over eget territorium. Denne visjonen tjener samtidig som den nødvendige forutsetningen for exit.⁴⁰

---

³⁷ Ressursene som Vesten bruker i Afghanistan, er minst sju ganger så store som landets legale og illegale BNP (13 mrd US\$). Intet annet land i verden blir tilnærmedesvis gjenstand for et slikt ressursfokus relativt til egen økonomiske størrelse.

³⁸ Utlegningen i dette avsnittet er hovedsakelig gyldig for USA. Kritikken er større i Europa. USA er imidlertid intervensjonens drivende kraft og derfor mest sentral. Isolerte kritikere finnes selvfølgelig også i USA. Se for eksempel Bacevich, Andrew (February 23, 2009). Afghanistan Surge is Not Worth the Cost in Blood and Treasure. *U.S. News*. Tilgjengelig på <http://www.usnews.com/articles/opinion/2009/02/23/afghanistan-surge-is-not-worth-the-cost-in-blood-and-treasure.html> [lastet ned 19. september 2009] og Dao, James (August 29, 2009). American Antiwar Movement Plans an Autumn Campaign Against Policies on Afghanistan. *The New York Times*. Tilgjengelig på http://www.nytimes.com/2009/08/30/us/30antiwar.html?_r=1 [lastet ned 19. september 2009].

³⁹ Realistisk analyse unngås, man faller tilbake på 'håp' og 'magisk tenkning' (Keen 2006).

⁴⁰ Det tas her forbehold om mulige ekstraordinære omstendigheter forårsaket av valget 20. august. Se Lurås, Helge (August 25, 2009). West loses its values in Afghanistan. *Guardian.co.uk*. Tilgjengelig på

De politiske realitetene i Afghanistan synes imidlertid ufordelaktige for en ordnet uttrekking av utenlandske styrker i overskuelig fremtid. Det er få tegn til at de forhold som historisk har undergravd politisk konsensus i Afghanistan svekkes eller forsvinner. Innføringen av formelle valg har ikke endret den politiske logikken. Man beveger seg sannsynligvis mot en afghanisering av krigen, snarere enn en tilstand av stabilitet.

Forventningene til Afghanistans fremtid er i endring i Vesten. President Obama har eksplisitt nedjustert forventningene og forlatt de neokonservatives forhåpninger og forventninger til sluttresultatet av demokratiseringsforsøkene. Man forbereder seg selv og hjemlig opinion på at lokale løsninger – afghanisering – vil stride mot vestlige menneskerettighets- og demokratioppfatninger.

Den faktiske militære okkupasjonen av Afghanistan møter (og kolliderer med) den retoriske vektleggingen av at man er invitert av, og dermed støtter opp under, regjeringen og parlamentet i landet. Det vil i økende grad skape dissonans med vestlig opinion ettersom de 'afghanske løsningene' – spesielt hva gjelder religionens rolle i samfunnet og kvinners stilling – atskiller seg fra idealoppfatningene i Vesten. Vestlige statsledere går derfor en vanskelig balansegang i møte.

Alternativet til Taliban i Afghanistan er ikke sekulære liberalister. De nåværende (valgte) offisielle makthaverne er en blanding av tradisjonelle stammeledere, krigsherrer og islamister. Korrupsjonen er omfattende. De kulturelt provestlige elementene er marginale, selv i en situasjon hvor vestlige makter de facto har militær og delvis overordnet politisk kontroll. I fravær av vestlige styrker vil de provestlige elementene trolig svekkes ytterligere.

Den forventede fortsatte intervensjonen kan derfor ikke forklares med vestlig sympati for noen realistisk maktkonstellasjon i Afghanistan, men er knyttet primært til frykten for –

<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2009/aug/25/western-hypocrisy-afghanistan-elections> [lastet ned 19. september 2009].

eller den manglende evnen til å anerkjenne sameksistens med – neofundamentalister (Taliban) med kontroll over vesentlige deler av afghansk territorium. Sekundært er det vanskelig å forsone vestlig selvforståelse med å overlate Afghanistan til en ny runde med ukontrollert indre maktkamp – borgerkrig. Mange frykter nemlig at det blir resultatet dersom vestlige styrker trekkes ut.⁴¹ Ikke bare er dette uforenelig med R2P⁴²-visjonene som har sterk resonansbunn i alle vestlige land, men det har en spesiell sikkerhetspolitisk og/eller symbolsk/emosjonell dimensjon vedrørende Afghanistan: Fremveksten av al-Qaida og terroranslagene 11. september blir av mange forklart med at USA (og Vesten) overlot Afghanistan til seg selv etter at Sovjetunionen trakk seg ut i 1989 (Bergen 2001; Rashid 2008).

4.2 Øvrige globale utfordringer

Intervensjonen i Afghanistan blir gjenstand for stadig økende oppmerksomhet i Vesten. Dette henger sammen med Obamas eget fokus, men ikke minst økning i tropper og også økte tapstall. Som allerede bemerket, nedtoner den amerikanske administrasjonen samtidig forventningene.⁴³ Innsatsen fortolkes som et forsøk på å minske negative utfall snarere enn å oppnå positive. Tilstedeværelsen av vestlige styrker er en realitet, deres fravær vil endre maktbalansen.

De militære intervensjonene i Afghanistan og Irak startet opp under en global maktfordeling hvor USA og Vesten sto sterkere enn i 2009 (og fremover). Det fantes tilgjengelige militære styrker, og man hadde økt selvtillit etter de militære operasjonene og de politiske intervensjonene i Bosnia og Kosovo på 1990-tallet. USA fremsto som en global politisk hegemon etter den kalde krigens slutt. Man var videre i startfasen av en verdensomspennende økonomisk opptur.

---

⁴¹ Se for eksempel Aaronovitch, David (February 25, 2009). No retreat from the War on Terror. *The Times*. Tilgjengelig på http://www.timesonline.co.uk/tol/comment/columnists/david_aaronovitch/article3308248.ece [lastet ned 19. september 2009].

⁴² Responsibility to Protect (R2P).

⁴³ Se for eksempel Haas, Richard (May 10, 2009). The Return of American Realism. *RealClearWorld*. Tilgjengelig på http://www.realclearworld.com/articles/2009/05/the_return_of_american_realism.html [lastet ned 19. september 2009].

Situasjonen i 2009 og fremtidsutsiktene er annerledes. Den globale økonomiske nedturen har rammet Vesten spesielt hardt. Nedgangen er den største på mer enn 50 år. Mottiltakene er kraftige, inkludert en betydelig innsprøyting av kapital fra flere av sentralbankene. Utfallet av disse tiltakene debatteres. Kinesiske ledere har ytret bekymring for den fremtidige verdien av sine amerikanske statsobligasjoner.⁴⁴ Fra Tyskland og fra enkelte investormiljøer uttrykkes det bekymring for fremtidig inflasjon eller endog hyperinflasjon.⁴⁵ De offentlige underskudd i USA vil beløpe seg til hele 11 % av BNP i 2009 (1,6 billioner US\$).⁴⁶ Det kan ikke utelukkes at den økonomiske nedturen i realiteten er knyttet til knappe energiressurser. I så fall er utsiktene svært alvorlige.⁴⁷

Den økonomiske krisen vil potensielt føre til økt sosial uro mange steder i verden. Klimaendringer er en annen trussel amerikanske etterretningsorganisasjoner har pekt på. Antall og omfang av voldelige konflikter ventes av mange å øke.⁴⁸ Tre 'nye' land peker seg ut som spesielt relevante problemområder med hensyn til et sammenfall av krig/uro og neofundamentalisme – nemlig Pakistan, Somalia og Jemen.⁴⁹

4.3 Pakistan

Gjennom sin militære tilstedeværelse, politiske innflytelse og sine økonomiske ressurser i Afghanistan øver USA og Vesten en betydelig påvirkning på situasjonen i hele regionen, og spesielt på grenseområdene i Pakistan (Rashid 2008). Samtidig er det mye som tyder på at de islamske fundamentalistene får en betydelig grad av legitimitet, oppslutning og dermed styrke nettopp som en konsekvens av USAs og Vestens mobilisering mot dem.

---

⁴⁴ Se Wines, Michael, Bradsher, Keith & Landler, Mark (March 13, 2009). Chinas Leader Says He Is 'Worried' over U.S. Treasuries. *The New York Times*. Tilgjengelig på <http://www.nytimes.com/2009/03/14/world/asia/14china.html> [lastet ned 19. september 2009].

⁴⁵ Se Willis, Andrew (June 6, 2009). Merkel criticises central banks ahead of ECB meeting. *EUObserver.com*. Tilgjengelig på <http://euobserver.com/9/28231> [lastet ned 19. september 2009].

⁴⁶ Se Calmes, Jackie (August 25, 2009). Estimate for 10-Year Deficit Raised to \$9 Trillion. *The New York Times*. Tilgjengelig på <http://www.nytimes.com/2009/08/26/business/economy/26deficit.html?ref=business> [lastet ned 19. september 2009].

⁴⁷ Det henvises her til 'peak oil'-debatten. En del av de økonomiske hendelsene som nå observeres, sammenfaller med konsekvensene av peak oil.

⁴⁸ Se Broder, John M. (August 8, 2009). Climate Change Seen as Threat to U.S. Security. *The New York Times*. Tilgjengelig på <http://www.nytimes.com/2009/08/09/science/earth/09climate.html> [lastet ned 19. september 2009].

⁴⁹ Flere andre land er også utsatt, bl.a. Nigeria, Sudan, kanskje Bangladesh.

Mange tolker de pakistanske militærøffensivene i Swat-dalen som et tegn på at de pakistanske statsinstitusjonene har tatt et definitivt oppgjør med sin tidligere ambivalens til religiøse fundamentalister og militante grupper. Men Pakistan må fortsatt forholde seg til sine identitetsproblemer og sentrifugale etniske og sekteriske splittelser. Dersom befolkningen betrakter hæren og regjeringen som lakeier for USA og mot islam, kan betydelige motkrefter mobiliseres. Madrassaene er sosiale og politiske realiteter. Myndighetenes informasjonskontroll er begrenset.

For aktører i Afghanistan og Pakistan dreier ikke konfliktene seg entydig eller ikke engang hovedsakelig om ideologiske motsetninger innen islam, mellom 'moderate' og 'radikale' oppfatninger (Zahab & Roy 2004). Det er primært en kamp om ressurser og politisk makt. Islam blir ofte brukt som et vikarierende motiv (Giustozzi 2007). I Afghanistan kan opprøret også være i ferd med å utvikle seg til en nasjonal kamp, i det minste på vegne av den pashtunske befolkningsgruppen. En liknende utvikling kan ikke utelukkes i Pakistan, hvor konflikten kan polariseres langs etniske linjer. Det er nødvendig å være oppmerksom på slike uintenderte konsekvenser av den vestlige intervensjonen.

Økt turbulens i Pakistan er et faktum. Den påfølgende vestlige oppmerksomheten om og innflytelsen i Pakistan er forståelig, men er ikke nødvendigvis i Vestens langsiktige interesse. Pakistan kan desintegre ytterligere, og Vesten kan risikere å gjøre sekulære pakistanere og seg selv en bjørnetjeneste ved å oppmuntre til og støtte militære operasjoner i store skala. Om lag 700 pakistanere er allerede drept i amerikanske droneangrep,⁵⁰ og flere millioner mennesker er blitt internt fordrevne etter de pakistanske operasjonene i Bajaur og Swat-dalen. Det er en høy pris å betale hvis det er slik at uroen i Pakistan i stor grad er forårsaket av den vestlige militære tilstedeværelsen i Afghanistan. På sikt vil disse menneskelige lidelsene kunne undergrave snarere enn støtte opp under de

---

⁵⁰ Se bl.a. Wikipedia (u.å.). Drone Attacks in Pakistan. *Wikipedia*. Tilgjengelig på http://en.wikipedia.org/wiki/Drone_attacks_in_Pakistan [lastet ned 19. september 2009] og Stack, Liam (July 8, 2009). Fresh drone attacks in Pakistan reignite debate. *The Christian Science Monitor*. Tilgjengelig på <http://www.csmonitor.com/2009/0708/p99s01-duts.html> [lastet ned 19. september 2009].

‘moderate’ elementene Vesten ønsker å fremme. De metodene sikkerhetsstyrkene i Pakistan benytter vil også kunne slå tilbake. Det rapporteres om henrettelser uten lov og dom i Swat-dalen.⁵¹

Pakistan er i utgangspunktet en skjør samfunnskonstruksjon (Cohen 2004). Et ytterligere politisk og institusjonelt sammenbrudd vil være et strategisk tilbakeslag for Vesten i en tid hvor man har en utfordring i å relatere seg til den såkalte muslimske verden. En omveltning i Pakistan vil sannsynligvis etterfølges av økt religiøs innflytelse, om ikke nødvendigvis neofundamentalisme. Det er derfor viktig at Vesten ser realistisk på effekten av sine egne handlinger overfor Pakistan, inkludert påvirkningen fra okkupasjonen i Afghanistan.

4.4 Geostrategiske faktorer

Samtlige av Afghanistans nabostater har naturlig nok interesse av utviklingen i landet. Afghanistan er multietnisk og de fleste folkegruppene er til stede også i en eller flere nabostater. Språk- og religionsslektskap er andre kulturtrekk som krysser formelle statsgrenser i området (Roy 2000). I det minste Iran og Pakistan er bekymret for separatistbevegelser. Også en ytre ring av nærliggende stater har særskilte interesser og bekymringer knyttet til Afghanistan, spesielt Russland, India, Kirgisistan, Tyrkia, Emiratene og Saudi-Arabia.

Afghanistan er et potensielt alternativ til både Russland og Iran når det gjelder utførsel av energi fra Sentral-Asia (Rashid 2001). Opiumsproduksjonen i Helmand-provinsen er en vesentlig inntektskilde for kriminelle nettverk i hele regionen. Mange av disse nettverkene er knyttet til deler av myndighetsstrukturene både i Afghanistan og nabolandene, og/eller til alternative politiske grupper. Tilgangen på opium og heroin

---

⁵¹ Se Maktoob (August 25, 2009). Pakistan finds 14 bodies in Swat Valley. *Maktoob*. Tilgjengelig på http://business.maktoob.com/20090000367862/Pakistan_finds_14_bodies_in_Swat_valley/Article.htm [lastet ned 19. september 2009].

bidrar til utstrakt misbruk lokalt. Afghanistan er opprinnelsesland for verdens største flyktningbefolkning.⁵²

Et interessant perspektiv på Afghanistans regionale funksjon fremkommer i Buzan og Wæver (2003). I boken *Regions and Power: The Structure of International Security* analyseres Afghanistan som en 'isolator' mellom tre regionale sikkerhetsklynger. Disse regionale områdene er henholdsvis Midtøsten, Sør-Asia og Sentral-Asia/Eurasia. En isolator har en helt særegen funksjon og forhindrer at regioner henger sammen i sikkerhetssammenheng. En isolator absorberer trusler. Det er interessant i den sammenheng å studere i hvilken grad den vestlige intervensjonen i Afghanistan har og vil kunne ha en innvirkning på den isolerende rollen landet normalt har hatt. Et stabilt, moderniserende Afghanistan kan potensielt ha en destabiliserende effekt på de omkringliggende regionene.⁵³

Tilstedeværelsen av NATO-styrker i Afghanistan har lagt et ytterligere element inn i en allerede kompleks regional kontekst. Noen av de interne konsekvensene for Pakistan er allerede påpekt. Men også i sin tradisjonelle motsetning til India påvirkes Pakistan av situasjonen i Afghanistan. Karzai-regimet betraktes som pro-indisk, og den strategiske dybden som pakistanske militærstrateger har planlagt med i Afghanistan er dermed truet. Iran anså Taliban som et uromoment, men er heller ikke komfortabelt med et pro-amerikansk regime i Kabul og i særdeleshet ikke med amerikanske baser i landet. Utsiktene til et langvarig vestlig militærnærver i Afghanistan er uønsket i både Russland og Kina, mens det gir de sentralasiatiske statene et visst alternativ til russisk dominans, eller i det minste et forhandlingskort.

En konsekvens for USA og Vesten er en potensiell avhengighet av stater man i en del andre spørsmål er i forhandlinger med/opposisjon til. NATOs forsyningsruter gjennom

---

⁵² Se UNHCR (June 16, 2009). *2008 Global Trends*. Geneva: UNHCR. Tilgjengelig på <http://www.unhcr.org/au/pdfs/2008globaltrendsJune09pdf.pdf> [lastet ned 19. september 2009].

⁵³ Rapporten går ikke videre inn på den problematikken, men oppfordrer til videre bruk av Buzan og Wævers analyseverktøy i studiet av de regionale implikasjonene rundt Afghanistan og den vestlige intervensjonen.

Pakistan har i økende grad vært utsatt for angrep siden 2007.⁵⁴ Iran er en alternativ forsyningsvei med relativt kort avstand til en havn. Andre utfartsårer går gjennom de sentralasiatiske republikkene, hvorav de fleste går videre gjennom Russland. Avtaler med Russland, Usbekistan og Tadsjikistan er allerede i ferd med å utformes og benyttes. Vesten er dermed i ferd med å gjøre seg avhengig av disse statene. Disse aktørene må forventes å benytte sine posisjoner vis-à-vis intervensjonen i Afghanistan til å styrke sine øvrige interesser overfor Vesten. Det vil redusere Vestens handlingsrom og ytterligere undergrave dens posisjon i en tid da hegemoniet uvegerlig er for nedadgående hovedsakelig av økonomiske årsaker.⁵⁵

For stormaktene i regionen, spesielt Russland, Kina og Iran, er USA en 'inntrenger' ved sin tilstedeværelse i Afghanistan (Buzan & Wæver 2003). Samtidig har de interesse av et stabilt regime i Kabul. Den geostrategiske situasjonen er dermed preget av ambivalens hos flere av aktørene. Det legger til rette for vakling i politisk tilnærming i årene fremover.

Det er videre verdt å merke seg at det institusjonelle systemet som bygges opp i Afghanistan, vil være totalt avhengig av utenlandsk finansiell støtte i flere tiår fremover. De regionale aktørene står dermed overfor en situasjon hvor USA og Vesten vil ha en de facto klientstat i Afghanistan over lengre tid (dersom Vesten skulle lykkes, noe som slett ikke er sikkert). Den geostrategiske kompleksiteten går altså langt utover hvilke betraktninger de ulike regionale aktørene gjør seg omkring den religiøse innstillingen til makthaverne i Kabul.

Tilgang til energiressursene i Sentral-Asia og ønsket om permanente militærbaser i et strategisk viktig område for Russland, Kina (og Iran) blir av noen fremsatt som de

---

⁵⁴ Se Masood, Salman (February 3, 2009). Bridge Attack Halts NATO Supplies to Afghanistan. *The New York Times*. Tilgjengelig på <http://www.nytimes.com/2009/02/04/world/asia/04pstan.html> [lastet ned 19. september 2009].

⁵⁵ At avhengigheten kan bedre den gjensidige forståelsen og dermed visse sider av samarbeidet, er også en mulighet.

underliggende og egentlige motivene for den vestlige intervensjonen i Afghanistan.⁵⁶ På tross av at dette godt kunne være rasjonelle og forståelige motiver, virker det usannsynlig ut ifra en totalvurdering av signalene som blir sendt fra Washington.⁵⁷ Det synes fortsatt som om hovedmotivet for USA er å bekjempe al-Qaida.⁵⁸

4.5 Samhold og allianser (NATO)

NATO påberopte seg artikkel 5 i sitt charter etter 11. september: Et angrep på en er et angrep på alle. USA valgte imidlertid ikke å gjøre formell bruk av NATO-alliansen innledningsvis. Isteden ble en koalisjon av villige stater invitert med. Den militære innsatsen ble organisert i to strukturer: Operation Enduring Freedom (OEF) og International Security Assistance Force (ISAF). NATO tok over ledelsesfunksjoner i ISAF fra 2003 og har siden utvidet sin rolle.⁵⁹ En videreføring av samholdet i NATO har blitt en tydelig vestlig (i det minste europeisk) målsetting for intervensjonen i Afghanistan i årene etter 2001. Mange oppfatter imidlertid at selve solidariteten og samholdet innenfor den vestlige statsgrupperingen står på spill og er utsatt.⁶⁰

Det er naturlig at USA har hatt en mer intens oppfatning av trusselen fra al-Qaida enn sine NATO-allierte. Disse landenes deltakelse i Afghanistan må hovedsakelig forklares med deres forståelse av sin relasjon til USA, hvor NATO-alliansen har spilt en vesentlig rolle (politisk, militært, kulturelt) over mange tiår. Men relasjonen mellom de europeiske NATO-landene (og Canada) og USA har hatt trekk av asymmetri helt siden 2001. Innledningsvis inntok USA en unilateral tilnærming. Etter hvert som utfordringene økte, ble det lagt mer vekt på å søke ulike former for bidrag fra andre hold, deriblant NATO.

---

⁵⁶ Se bl.a. Foster, John (August 26, 2009). Pipeline to West's Interests in Afghanistan? *The Chronicle Herald*. Tilgjengelig på <http://thechronicleherald.ca/Opinion/1139349.html> [lastet ned 19. september 2009].

⁵⁷ Denne rapporten går ikke ytterligere inn på denne problematikken. En vesentlig tildekking ville måtte finne sted om avstand mellom retorikk og realitet skulle gjøre en slik 'underliggende' strategisk interesse styrende. Den samme spørsmålsstillingen gjelder for så vidt også Irak, men Irak synes langt mer sentralt for USA i et ressursperspektiv enn Afghanistan gjør. Se ellers fotnote 27, 28, 47.

⁵⁸ At dette motivet får en rekke andre konsekvenser – som ikke er tilstrekkelig innkalkulert i rasjonalet for den militære intervensjonen – er selvfølgelig en høyst aktuell mulighet.

⁵⁹ Organiseringen av de militære og også sivile aspektene ved intervensjonen vil behandles i mer detalj i planlagte og kommende rapporter innen samme prosjekt.

⁶⁰ Se for eksempel Peel, Quentin (April 7, 2009). Afghan war exposes flaws in assumption of NATO unity. *FT.com*. Tilgjengelig på <http://www.ft.com/cms/s/0/fdf77424-2396-11de-996a-00144feabdc0.html?catid=132&SID=google> [lastet ned 19. september 2009].

Men lite tyder på at Bush-administrasjonen i særlig grad vektla betydningen av NATO i seg selv. Og dette ser ikke ut til å ha endret seg med president Obama. I Europa, derimot, inkludert i Norge, synes det fortsatt å være en oppfatning av at NATO er en viktig allianse som bør være permanent snarere enn ad hoc.

Denne asymmetriske situasjonen har komplekse geopolitiske og geostrategiske årsaker. For det første befinner man seg på ulike kontinent. Europeiske stater har ulike størrelser, men alle er vesentlig mindre enn USA (geografisk, demografisk, økonomisk). Det er betydelige interne variasjoner i Europa, og de ulike landenes geografiske og demografiske omstendigheter utgjør forskjellige strategiske premisser (Buzan & Wæver 2003). Det er også en del transatlantiske kulturelle ulikheter med politiske konsekvenser.

Den foreløpige asymmetrien – hvor Europa vektlegger NATO mer enn USA – både skaper og reflekterer de europeiske statenes relative svekkelse sammenliknet med USA. Historiske erfaringer – som at man nylig har opplevd okkupasjoner eller har levd med frykten for okkupasjon (Sovjetunionen, Russland) – skaper trolig en grunnleggende eksistensiell utrygghet i Europa som ikke finnes, eller i det minste gir seg andre utslag, i USA.⁶¹

Europeiske land er mer opptatt av utviklingen i sine egne nærområder enn USA, som fortsatt er en global sikkerhetspolitisk aktør. NATOs engasjement i Afghanistan er alliansens første utenfor Europa. Det er på mange måter en anomali. Konflikten med Serbia i 1999 handlet i langt større grad om NATOs samhold og fremtid for alle aktører.⁶² Innen enkelte europeiske stater er argumentasjonsrekken nokså eksplisitt. Man deltar i Afghanistan med den forventning at man bygger opp troverdighet hos USA (og NATO), som man senere kan trekke på dersom man selv skulle få behov for assistanse i fremtiden. Mennesker forventer resiprositet i sine forbindelser.

---

⁶¹ For mer om relasjonen mellom USA og Europa henvises det til Cooper 2003; Kagan 2004; Fukuyama 2006.

⁶² Se bl.a. Chomsky, Noam (2001). A Review of NATO's War over Kosovo. *Z Magazine*. Tilgjengelig på <http://www.chomsky.info/articles/200005--.htm> [lastet ned 19. september 2009].

Men hvor entydig er en slik sammenheng i internasjonale relasjoner? De bånd som bygges opp mellom nære allierte i en konflikt med andre er definitivt reelle. Det setter seg spor i individer og i den sosiokulturelle hukommelsen. Sporene viskes imidlertid ut over tid. Den overveiende tendens i menneskelige relasjoner er søken etter egennytte – og stater er tradisjonelt typiske eksempler på slik oppførsel. Dersom man kan få uten å gi, vil mange søke nettopp et slikt utfall. Det er naivt å basere sin egen sikkerhetspolitikk på noe annet.⁶³

4.6 Verdier og identitet

Noen land hevder å føre verdipolitikk i utlandet.⁶⁴ Man er i så henseende opptatt av relasjonen mellom myndigheter og individer og grupper innen andre land. FNs menneskerettighetserklæring og andre internasjonale konvensjoner blir ofte brukt som målestokk.⁶⁵

Fra amerikansk side ble det lagt mye retorisk kraft i demokrati og menneskerettigheter i etterkant av 11. september 2001, spesielt angående Irak. Man frigjorde irakerne fra en tyrann – Saddam Hussein. Invasjonen ville ha demokratiserende (og dermed 'gode') ringvirkninger i hele Midtøsten. Obama-administrasjonen har signalisert en mer

---

⁶³ Europeiske land må også ta i betraktning den fremtidige politiske styrken til USA, i og med at den eventuelle 'tilbakebetalingen' for innsatsen i Afghanistan ligger frem i tid. Og som indikert ovenfor, er USAs fortsatte ledende globale rolle på ingen måte garantert. De store budsjettunderskuddene vil sannsynligvis føre til et innenrikspolitisk press for å nedskalere både militære, sivile og kanskje diplomatiske engasjement i utlandet. Det at statsmakter som Russland og Kina er vesentlige kreditorer overfor amerikansk statsgjeld, gir dem stor politisk innflytelse. USA vil derfor måtte vurdere sine egne interesser i konflikter europeiske NATO-stater eventuelt måtte få med for eksempel Russland. Den fremtredende rollen USA har hatt – og som ligger til grunn for europeiske lands ønske om en sterk transatlantisk allianse – vil ikke nødvendigvis vedvare.

⁶⁴ Se blant annet Stortingsmelding nr 15 (2008-2009).

⁶⁵ Verdier fremmes ikke nødvendigvis av altruistiske grunner. Verdiargumentasjon hevdes normalt å tjene større interesser enn bare ens egne. Det kan således betraktes som en effektiv strategi for å fremstille det som om man representerer flere enn seg selv. Og det er en ubetinget fordel i en forhandlingssituasjon. Implementering av 'nye' verdier vil endre et samfunns dynamikk og også eksterne uttrykksform (bl.a. utenrikspolitikk). Å fremme verdier i andre samfunn kan derfor være en måte å tjene sine egne interesser på, i det minste dersom man lykkes og ikke snarere skaper en motreaksjon (for nærmere diskusjon se Matlary 2002). En slik argumentasjon om sammenhengen mellom verdier og egne interesser er ofte ganske eksplisitt, blant annet i Norge. Hvorvidt denne sammenhengen er reell eller imaginær, er et åpent spørsmål. Man kan videre få inntrykk av at vektleggingen av verdier søker å skape legitimitet for å fremme egeninteresser. Herunder er det aktuelt for små stater å legitimere egen deltakelse i operasjoner som de facto styres av andre og større stater, med at det gjøres av 'universelle' verdihensyn. Man fremstår da i mindre grad som en lakei, noe som er innenrikspolitisk problematisk for de fleste.

pragmatisk og mindre verdibasert tilnærming til sine interesser i utlandet.⁶⁶ Det betyr ikke nødvendigvis (eller sannsynligvis) et endelig brudd med verditradisjonen. Denne står fortsatt sterkt i mange amerikanske miljøer, men i det minste midlertidig synes det som om realpolitikk i større grad vil dominere utenrikspolitikken konkrete uttrykk.

Dette skiftet i amerikansk utenrikspolitisk tilnærming vil ha følger for Europa. Kanskje er det riktig å si at verdiaspektet har en mer permanent og mindre vekslende innflytelse i Europa.⁶⁷ Det vil være mer problematisk for europeiske land å delta sammen med USA i militære operasjoner hvor målsettingene er åpenbart pragmatiske – for eksempel sikre stabile regimer med mindre vekt på hvordan disse regimene oppnår stabilitet og kontroll.

Europeiske statsledere vil bli dratt mellom (minst) to ulike hensyn. På den ene siden å være relevant for USA – for å sikre fortsatt amerikansk vektlegging av for eksempel NATO – og på den annen side å opprettholde konsonans i sin egen (verdibaserte) selvforståelse. Dette dilemmaet går også til roten av de fremtidige ‘blokkene’ i verdenspolitikken. Vesten er ikke nødvendigvis en uforanderlig faktor. Det er også tenkelig at det utvikler seg en større splittelse mellom Europa og USA, altså at disse opererer mer autonomt og mindre som en vestlig blokk (Kagan 2004). Utviklingen vil ha stor strategisk betydning. Det finnes ulike ideologiske strømninger innenfor den vestlige kultursfære. Verdi vs. interesseaspektet vektes ulikt i ulike miljøer og varierer etter omstendighetene.

---

⁶⁶ Se for eksempel Haas, Richard (May 10, 2009). The Return of American Realism. *RealClearWorld*. Tilgjengelig på http://www.realclearworld.com/articles/2009/05/the_return_of_american_realism.html [lastet ned 19. september 2009].

⁶⁷ Vektleggingen av verdier er også knyttet til sosial identitet. ‘Vesten’ er et relevant konsept og har tilsynelatende en form for eksistens. Men hva er det som karakteriserer Vesten? Og hva avgrenser Vesten mot det ikke-vestlige? Utviklingen av Vesten som en relevant kulturell og politisk entitet er selvfølgelig mangfoldig og dypt historisk. Mange av de reelle faktorene, som liknende hudfarge (etnisitet) og felles religion, blir forsøkt nedtonet. Diskursen er nå sentrert rundt et påstått felles verdigrunnlag, for eksempel demokrati, ytringsfrihet, respekt for individet osv. Noen synes å mene at dette er universelle, snarere enn vestlige verdier, men de har selvfølgelig oppstått i en særskilt kulturell kontekst. ‘Universelle verdier’ er således både en politisk strategi og en identitetsmarkør for Vesten. Det samler en viss gruppe mennesker og bidrar til at de kan handle mer eller mindre unisont i møte med andre samfunn (sivilisasjoner). Det er her verdt å merke seg at Vesten ikke definerer seg som den ‘kristne verden’, eller den gresk-jødiske tradisjon o.a. Mens man flittig tar i bruk begrepet den ‘muslimske verden’. Noen defineres eksplisitt i relasjon til en religion, andre ikke. At Vesten overveiende har en dypt kristen kulturarv, blir imidlertid erkjent og får også konkrete politiske konsekvenser, ikke minst i spørsmålet om Tyrkia kan bli medlem av EU eller ikke.

Å fremme (egne) verdier i andre land er åpenbart ikke uproblematisk. Verdier og normer er integrert i sosiale, økonomiske, politiske, kulturelle og også teknologiske aspekter. Verdier former, og de formes av, en rekke sosiologiske realiteter. Det forskyver makt, for eksempel mellom rike og fattige, menn og kvinner etc. Lokal motstand kan medføre at tvangsmakt må tas i bruk for å sørge for at verdiene på sikt blir implementert. Afghanistan er delvis et eksempel på dette.⁶⁸

4.7 Politisk vilje

Den politiske viljen til å fortsette innsatsen i Afghanistan er Vestens strategiske tyngdepunkt (se blant annet Smith 2007). Denne viljen er til dels utenfor kontroll av statslederne. Vesten er i den forstand 'demokratisk'. Den politiske viljen bestemmes i 'opinionen'. Den voldsomme mobiliseringen av amerikansk politisk vilje etter 11. september var en nødvendig forutsetning for den militære intervensjonen i Afghanistan (og Irak), og restene av denne emosjonelle kraftanstrengelsen er fortsatt bestemmende og avgjørende for Vestens fremtidige engasjement.

Andre konsekvenser enn utfallet av kampen mot neofundamentalisme er definitivt på spill i Afghanistan. Suksess eller fiasko, og vestlig tilstedeværelse eller ikke, påvirker den strategiske posisjonen for en rekke aktører. Den betydelige kompleksiteten i disse konsekvensene lar seg vanskelig formidle i sin helhet til opinionen. Den retoriske forenklingen av terrortrusselen og angrepet mot 'vårt levesett' er derfor forståelig. Den politiske viljen som ideelt sett burde tatt hensyn til det fulle spekteret av konsekvenser, blir dermed i hovedsak gjort avhengig av utviklingen i synet på trusselen fra al-Qaida og assosierte grupper. Noen grad av varians vil eksistere i denne vektingen mellom Europa og USA, men intervensjonens fortsettelse avhenger primært av USA, og dermed av oppfatningene i den amerikanske opinionen.

---

⁶⁸ Et spørsmål blir for eksempel om volden utlikner de altruistiske motivene.

Kampviljen i Afghanistan vil derfor først og fremst bestemmes av persepsjonen av trusselen fra 'radikal islam' og neofundamentalisme.⁶⁹ Dersom ikke nye spektakulære terroranslag blir gjennomført med jevne mellomrom i Vesten, vil denne trusseloppfatningen fortsette å blekne. Den politiske viljen til å kjempe militært og økonomisk i Afghanistan vil reduseres. Politiske ledere vil måtte håndtere og formidle flere samtidige betraktninger og grunnleggende spørsmål. Hvor stor er trusselen fra neofundamentalistisk islam? Er trusselen sammenfallende med opinionens persepsjoner? Hvor og hvordan bekjempes trusselen mest effektivt?

USAs kostnader ved de militære intervensjonene i Irak og Afghanistan har akkumulert til ca 1000 mrd US\$ fra 2001 til 2009.⁷⁰ Sentralbanksjef Benjamin Bernanke har i klare ordelag sagt at de føderale myndighetene må kutte vesentlig ned på sine utgifter over de neste årene.⁷¹ Dette vil trolig presse frem en mer kritisk evaluering av effektene av de militære intervensjonene.

To sammenfallende tendenser vil derfor gjøre seg gjeldende: For det første er den oppfattede/forestilte trusselen fra al-Qaida i ferd med å nærme seg den reelle, dvs. finne en noe mer avbalansert form. Absurditeten ved å bekjempe en essensielt sett deterritorialisert trussel/fiende på spesifikke geografiske områder, vil samtidig fremstå klarere som en følge av tilnærmingens manglende suksess over flere år. For det andre

---

⁶⁹ Det er i den forstand av stor betydning at Obama-administrasjonen har gått vekk fra bruken av begrepet 'war on terror' og heller bruker 'man-made disasters' og 'contingency operations'. Den nedtoning av trusselen fra terrorisme som endringen i språkbruk må antas å reflektere og være en bevisst del av, vil også få en innvirkning på i hvilken grad trusselen fra al-Qaida kan legitimere den militære intervensjonen i Afghanistan. Se Taranto, James (August 25, 2009). Could Obama Lose Afghanistan? *The Wall Street Journal*. Tilgjengelig på <http://online.wsj.com/article/SB10001424052970203706604574372691482587678.html> [lastet ned 19. september 2009].

⁷⁰ Se Belasco, Amy (May 15, 2009). *The Cost of Iraq, Afghanistan, and Other Global War on Terror Operations since 9/11*. Congressional Research Service. Tilgjengelig på <http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RL33110.pdf> [lastet ned 19. september 2009] eller <http://openers.com/document/RI33110/> [lastet ned 19. september 2009] og National Priorities Project (u.å.). Cost of War. *NationalPriorities.org*. Tilgjengelig på http://www.nationalpriorities.org/costofwar_home [lastet ned 19. september 2009]

⁷¹ Se Torres, Craig and Faler, Brian (June 3, 2009). Bernanke Warns Deficits Threaten Financial Stability (Update 4). *Bloomberg.com*. Tilgjengelig på <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601087&sid=ahrOZ.gd85yc> [lastet ned 19. september 2009].

fører behovet for å redusere offentlige utgifter til større politiske kostnader ved å opprettholde 'symbolske' og emosjonelt drevne intervensjoner som mangler realistisk måloppnåelse innenfor vestlige valgcykluser (2–5 år). Det øker igjen sannsynligheten for at tiltak avvikles før de har fått vist sitt potensial. Visse signaler tyder på at den amerikanske kongressen krever å se positive tendenser i Afghanistan innenfor 12–18 måneder.⁷² Dette er langt raskere enn de fleste eksperter på counterinsurgency tror det er mulig å oppnå.⁷³

Den mye omtalte vurderingen som den amerikanske ISAF-sjefen Stanley McChrystal har gjort over tilstanden i Afghanistan ble lekket til Washington Post 20. september 2009.⁷⁴ Den 66 sider lange rapporten tegner et dystert bilde av situasjonen. General McChrystal skriver at krigen står og balanserer mellom seier og tap. NATO må gjennomføre omfattende endringer. Langsiktig innsats er påkrevd, men det krever også et umiddelbart krafttak. Har man ikke stoppet Talibans frammarsj innen 12 måneder, er trolig krigen tapt.

Verken Pentagon eller Det hvite hus har ved inngangen til oktober 2009 forpliktet seg i den ene eller andre retning når det gjelder forespørselen fra McChrystal om flere amerikanske og allierte tropper til krigen i Afghanistan.⁷⁵ Både forsvarsminister Robert Gates og president Barack Obama lar tiden gå. Det rapporteres at visepresident Joseph

---

⁷² Se Garamone, Jim (August 5, 2009). Chairman Calls for Progress in Afghanistan. *War on Terrorism*. Tilgjengelig på <http://terrorism-online.blogspot.com/2009/08/chairman-calls-for-progress-in.html> [lastet ned 19. september 2009] og Pessin, Al (July 29, 2009). More US Troops May Be Needed in Afghanistan, says Pentagon Advisor. *Small Wars Journal*. Tilgjengelig på <http://smallwarsjournal.com/blog/2009/07/cordesmanon-afghanistan/> [lastet ned 19. september 2009].

⁷³ Se Dreyfuss, Robert (August 26, 2009) [blog]. Afghanistan Apocalypse. *The Nation*. Tilgjengelig på http://www.thenation.com/blogs/dreyfuss/466546/afghanistan_apocalypse [lastet ned 19. september 2009].

⁷⁴ En redigert og uklassifisert versjon av rapporten er tilgjengelig på http://media.washingtonpost.com/wp-srv/politics/documents/Assessment_Redacted_092109.pdf?sid=ST2009092003140 [lastet ned 30. september 2009]

⁷⁵ Forespørsel om antallet ekstra tropper og de ulike alternativene er ikke offentliggjort per 1 oktober 2009. Det spekuleres imidlertid i at McChrystal anmoder om så mye som 40 000 ekstra tropper, det vil si en økning på 40 %. Se Schmitt, Eric and Shanker, Thom (September 20, 2009). General Calls for More U.S. Troops to Avoid Afghan Failure. *New York Times*. Tilgjengelig på <http://www.nytimes.com/2009/09/21/world/asia/21afghan.html> [lastet ned 30. september 2009]

Biden er uenig med general McChrystal.⁷⁶ Visepresidenten ønsker færre amerikanske styrker i Afghanistan - ikke flere.

Det virker usannsynlig med en helomvending i tråd med visepresident Bidens ønsker så tidlig i Obamas presidentperiode, men motstanden i USA mot krigen i Afghanistan er en viktig faktor. Amerikanernes støtte til krigen i Afghanistan er allerede for nedadgående.⁷⁷ Det skal likevel mye til om Obama går rakt imot anbefalingene til sin nylig utnevnte øverstkommanderende i Afghanistan. Presidenten vil nok derfor føle seg tvunget til å ta en avgjørelse høsten 2009 om å sende flere soldater.

Forvitringen av politisk vilje i Vesten er imidlertid allerede en observerbar prosess. Europeiske statsledere opprettholder allerede sin deltakelse samtidig som befolkningene er langt fra overbevist om krigens rasjonale.⁷⁸ En tilsvarende utvikling i USA – noe som er sannsynlig i fravær av nye terroranslag – vil umuliggjøre en fortsatt eskalering av intervensjonen utover de 12-18 måneder som general McChrystal har gitt seg selv på å fremvise synlige fremgang.

5. Konklusjon

Den amerikanske reaksjonen etter 11. september 2001 var emosjonell snarere enn kalkulert og ble etterfulgt av en periode hvor utenriks- og sikkerhetspolitikken ble ført i en form for mental unntakstilstand. Den opprinnelige, medieformidlede frykten for terror ble tatt opp/internalisert i et byråkratisk og politisk apparat som både muliggjorde og nødvendiggjorde 'tiltak' og 'handling' mot terror. Prosessen ble deretter

---

⁷⁶ Se Baker, Peter and Bumiller, Elisabeth (September 22, 2009) Obama Considers Strategy Shift in Afghan War. *New York Times*. Tilgjengelig på

<http://www.nytimes.com/2009/09/23/world/asia/23policy.html?ref=world> [lastet ned 30. september 2009]

⁷⁷ En meningsmåling utført i USA for ABC i august 2009 viser at 51 % mener krigen ikke er verdt innsatsen. Det er en markert nedgang over de siste måneder.

⁷⁸ Se PressTV (August 17, 2009). UK Poll: Opposition to Afghan war grows. *PressTV*. Tilgjengelig på

<http://www.presstv.ir/detail.aspx?id=103756&sectionid=351020601> [lastet ned 19. september 2009],

Pothier, Fabrice (2008). Winning European Hearts and Minds on Afghanistan. *Carnegie Endowment for International Peace*. Tilgjengelig på

<http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=22266> [lastet ned 19. september

2009] og Angus Reid Global Monitor (August 7, 2009). Global Citizens More Cautious About Afghan

War. *Angus Reid Global Monitor*. Tilgjengelig på

http://www.angus-reid.com/analysis/view/global_citizens_more_cautious_about_afghan_war/ [lastet ned 19. september 2009].

selvforsterkende. Frykten ble et nødvendig instrument for å forsvare videre tiltak. Å avslutte tiltakene ville kreve et politisk mot som ikke var eller er forenelig med hyppige valgcykluser. Spesielt i USA ønsket ingen å bli sett som ettergivende overfor terrorisme. Ved valget i 2008 måtte Obama balansere sin uttrekkstrategi i Irak med en opptrappingsplan for Afghanistan.

Det er alltid fare for at en innledende tilnærming (strategi) fortsetter på tross av klare indikasjoner på at den er feilslått. Selv om Obama-administrasjonen har sluttet å bruke begrepet 'krigen mot terror', er det lagt føringer på tilnærmingen til den såkalte muslimske verden gjennom eksisterende involvering som vil kreve aktivt avviklende tiltak. Denne prosessen vil ha en rekke politiske kostnader og vil sannsynligvis ikke fremstå som minste motstands vei. Det vil med andre ord kreves betydelig politisk mot for å endre strategisk kurs.

De tiltakene som allerede pågår, begrenser samtidig handlingsrommet. Mange av tiltakene lar seg ikke brått avbryte, men kan i beste fall avvikles gradvis før de eventuelt erstattes med nye. Tiltakene står videre i komplekse mentale, sosiologiske, politiske, økonomiske og teknologiske sammenhenger innenfor den vestlige kultursfære. Tiltakene er del av en totalitet, og denne påvirkes av enhver enkeltjustering som gjøres.

De forhold som har frembrakt og viderefører den vestlige intervensjonen i Afghanistan, har kilder og forgreininger som strekker seg langt tilbake i kulturhistorien. De dominerende diskursene rundt utfordringene i Afghanistan tar i liten grad innover seg konstruktivistiske betraktningmåter og fanger dermed ikke opp de elementer som bestemmer hvordan fenomenene fremstår for aktørene. Handlingene blir på mange måter et skyggespill. Konsensus, konvensjoner og 'normalitet' styrer tenkningen inn mot et oppsett av utfordringer, motsetninger og løsninger som ikke sammenfaller med de sosiopolitiske objektene man egentlig stirrer på. Lysstrålene når netthinnen først gjennom en rekke prizmer.

Omfanget, dybden og utbredelsen av den kognitive forskyvning som har festet seg i Vestens forståelse av neofundamentalisme generelt og trusselen fra Taliban og al-Qaida spesielt, må ikke undervurderes. De krefter som hittil har kanalisert oppmerksomhet og ressurser mot en i relativ forstand marginal trussel mot liv og helse sammenliknet med de dominerende årsakene, vil ikke forsvinne over natten. Enkeltindivider vil fortsatt oppleve å bli utsatt for negative sanksjoner for å stille kritiske spørsmål ved rasjonalet bak den pågående tilnærming. Det vil fortsatt oppleves som individuelt fordelaktig å gjøre knefall for den rådende konsensus. Den samme fornemmelse av ubehag ved å fremme kritikk oppleves av allierte staters representanter i deres forhold til USA.

Dette notatet har imidlertid forsøkt å betrakte dynamikken 'utenfra'. Tilrådingen til Vesten som en kulturpolitisk enhet er å legge om sin tilnærming til islamsk neofundamentalisme vesentlig og dermed også å arbeide mot en fullstendig styrkeuttrekking fra Afghanistan.⁷⁹ For å skape de nødvendige kognitive omstendighetene for å gjøre en slik innenriks- og utenrikspolitisk utvikling mulig, kreves det mot og politisk lederskap i vestlige stater. Signalene om at kursendring er nødvendig og ønskelig, må komme fra toppen.

---

⁷⁹ Vestens strategi for Afghanistan vil behandles og diskuteres i detalj i en senere rapport.

Litteratur

- Ahmar, Moonis (ed.) (2006) *The Challenge of Rebuilding Afghanistan*. Karachi: Compilation & Translation Press.
- Barth, Fredrik (2008) *Afghanistan og Taliban*. Oslo: Pax.
- Bergen, Peter (2001) *Holy War, Inc. Inside the Secret World of Osama bin Laden*. New York, NY: Simon & Schuster.
- Boyle, Michael J. (2008) 'The war on terror in American grand strategy', *International Affairs*, 84:2, 191-209.
- Burke, Jason (2004) *Al-Qaeda: The True Story of Radical Islam*. London: Penguin Books.
- Buzan, Barry & Ole Wæver (2003) *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, Barry, Ole Wæver, Jaap de Wilde (1998) *Security: a new framework for analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Campbell, David (1998) *Writing security: United States foreign policy and the politics of identity*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Caroe, Olaf (2007) *The Pathans*. Karachi: Mas Printers.
- Chandler, David (2006) *Empire in Denial*. London: Pluto Press.
- Cohen, Stephen Philip (2004) *The Idea of Pakistan*. Washington, DC: Brookings Institution.
- Coll, Steve (2005) *Ghost Wars*. London: Penguin Books.
- Cooper, Robert (2003) *The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-first Century*. London: Atlantic Books.
- Crews, Robert D. & Amin Tarzi (eds) (2008) *The Taliban and the Crisis of Afghanistan*. Cambridge: Harvard University Press.
- Dupree, Louis (2004) *Afghanistan*. New Delhi: International Book Service.
- Ewans, Martin (2002) *Afghanistan: A Short History of Its People and Politics*. New York, NY. Perennial.
- Fukuyama, Francis (2006) *After the Neocons: America at the Crossroads*. London: Profile Books.

- Gannon, Kathy (2005) *I is for Infidel: From Holy War to Holy Terror – Eighteen Years Inside Afghanistan*. New York, NY: Public Affairs.
- Giustozzi, Antonio (2007) *Koran, Kalashnikov and Laptop: The Neo-Taliban Insurgency in Afghanistan*. London: Hurst & Company.
- Habeck, Mary (2006) *Knowing the Enemy: Jihadist Ideology and War on Terror*. London: Yale University Press.
- Hopkirk, Peter (1994) *The Great Game: The Struggle for Empire in Central Asia*. New York, NY: Kodansha.
- Ignatieff, Michael (2003) *Empire Lite: nation-building in Bosnia, Kosovo and Afghanistan*. London: Vintage.
- Kagan, Robert (2004) *Paradise and Power: America and Europe in the New World Order*. London: Atlantic Books.
- Keen, David (2006) *Endless War? Hidden Functions of the 'War on Terror'*. London: Pluto Press.
- Kilcullen, David (2009) *The Accidental Guerrilla: Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*. London: Hurst & Company.
- Kreps, Sarah (2008) 'When Does the Mission Determine the Coalition? The Logic of Multilateral Intervention and the Case of Afghanistan', *Security Studies*, 17:3, 531-567.
- Lewis, Bernard (2004) *The Crisis of Islam*. London: Orion Books.
- Paris, Roland (2004) *At War's End: Building Peace After Civil Conflict*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Qutb, Sayyid (2001) *Milestones*. New Delhi: Islamic Book Services.
- Rashid, Ahmed (2008) *Descent into Chaos*. London: Penguin Group.
- Rashid, Ahmed (2001) *Taliban: The Story of the Afghan Warlords*. London: Pan Books.
- Ricks, Thomas E. (2006) *Fiasco: The American Military Adventure in Iraq*. New York, NY: Penguin Press.
- Roy, Olivier (2007) *The Politics of Chaos in the Middle East*. London: Hurst Publishers.
- Roy, Olivier (2004) *Globalised Islam*. London: Hurst Publishers.
- Roy, Olivier (1994) *The Failure of Political Islam*. London: I.B. Tauris Publishers.
- Roy, Olivier (2000) *The New Central Asia*. London: I.B. Tauris Publishers.

- Rubin, Barnett R. (2003) *The Search for Peace in Afghanistan: From Buffer State to Failed State*. Karachi: Oxford University Press.
- Rubin, Barnett R. (2002) *The Fragmentation of Afghanistan*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Ruthven, Malise (2004) *A Fury for God*. London: Granta Books.
- Ruthven, Malise (2005) *Fundamentalism: A Search for Meaning*. New York, NY: Oxford University Press.
- Slaughter, Anne-Marie (2004) *A New World Order*. Princeton, NJ & Oxford: Princeton University Press.
- Smith, Rupert (2007) *The Utility of Force*. New York, NY: Alfred A. Knopf.
- Stortingsmelding nr 15. (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter – Hovedlinjer i norsk utenrikspolitikk*.
- Suskind, Ron (2006) *The One Percent Doctrine: Deep Inside America's Pursuit of Its Enemies Since 9/11*. New York, NY: Simon & Schuster.
- Tanner, Stephen (2003) *Afghanistan: A Military History from Alexander the Great to the Fall of the Taliban*. Cambridge: Da Capo Press.
- Tilly, Charles (1992) *Coercion, Capital and European States, A.D. 990-1990*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Vogelsang, Willem (2008) *The Afghans*. London: Wiley Blackwell.
- Wheatcroft, Andrew (2004) *Infidels: A History of the Conflict between Christendom and Islam*. London: Penguin.
- Wiktorowicz, Quintan (2006) 'Anatomy of the Salafi Movement', *Studies in Conflict & Terrorism*, 29:3, 207-239.
- Woodward, Bob (2002) *Bush at War*. New York, NY: Simon & Schuster.
- Woodward, Bob (2004) *Plan of Attack*. New York, NY: Simon & Schuster.
- Woodward, Bob (2006) *State of Denial: Bush at War, Part III*. New York, NY: Simon & Schuster.
- Wright, Lawrence (2006) *The Looming Tower*. New York, NY: Knopf.
- Yousaf, Muhammad & Mark Adken (1992) *The Bear Trap*. London: Pen & Swords.
- Zahab, Mariam Abou & Olivier Roy (2004) *Islamist Networks: The Afghan-Pakistan Connection*. London: Hurst.